Kongl. Maj:ts

BEFALLNINGSHAFVANDE

i

Norrbottens Lån,

till

Kongl. Maj:t afgifne Fem-års Berättelse år 1822.

STOCKHOLM,
Tryckt hos Ernst Ad. Ortman, 1823.
Norra Smedjegatan, Poudretska Huset.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren … på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens Län, till Kongl. Maj:t afgifne Fem-års Berättelse år 1822.
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB).
Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

urn:nbn:se:scb-b0-h0-17_25norr

Kongl. Maj:ts

BEFALLNINGSHAFVANDE

i

Norrbottens Lån,

till

Kongl. Maj:t afgifne Fem-års Berättelse år 1822.

STOCKHOLM,
Tryckt hos Ernst Ad. Ortman, 1823.
Norra Smedjegatan, Poudretska Huset.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

Sid.

CAP. 1:sta. Om Kustlandet, eller det egenteliga Norrbotten…… 4.
§. 1.Landets Allmänna Beskaffenhet…….. 4.
§. 2.Invånare……... 6.
§. 3.Näringar……... 10.
a) Jordbruk…….. 10.
b) Boskaps-skötsel…….. 12.
c) Skogar……. 14.
d) Bergsrörelse…… 16.
e) Fabriker, Bruk och öfriga Näringar, hvilka icke höra till Bergsrörelsen……. 18.
Sågverk…….. 18.
Skeppsbyggeri…… 18.
Glasbruk……. 19.
Mjöl-Qvarnar……. 19.
f) Binäringar……... 19.
Jagt……. 19.
Fisket…….. 20.
Tjärubränning……. 20.
Kohlning……. 21.
Saltpetter-tillverkning…… 21.
Vinterkörslor…….. 21.
Sjöfart……. 22.
Handel…… 22.

§. 4.Politisk Författning…….. 23.
a) Kammarverk……... 23.
b) Stats-Bidrag…… 25.
c) Politie…….. 28.
§. 5.Städer……... 30.
a) Piteå Stad…… 30.
b) Luleå Stad……... 32.
c) Haparanda Stad……... 34.
CAP. 2:dra. Om Norrbottens Lappmarker…….. 35.
§. 1.Landets Allmänna Beskaffenhet…….. 35.
§. 2.Invånare……... 36.
§. 3.Näringar……... 38.
a) Rehnskötsel……. 38.
b) Jordbruk…….. 38.
c) Boskaps-skötsel…….. 39.
d) Skogar……. 39.
e) Bergsrörelse…… 39.
f) Binäringar……... 39.
g) Handel i Landet…….. 40.
§. 4.Politisk Författning…….. 41.
a) Kammarverk……... 41.
b) Stads-bidrag…… 41.
c) Politie…….. 42.

Tabellbilaga

Tabell för Städerne i Norrbottens Län
Tabell för Landet uti Norrbottens Län

Inkom den 27 December 1822.

Stormägtigste Allernådigste Konung!

Sedan jag, enligt föreskriften uti Kongl. Brefvet af den 13:de Maj 1802, före detta i underdånighet afgifvit Ekonomisk Berättelse om Norrbottens Läns tillstånd under åren 1816 till och med 1820, får jag nu, efter att hafva infordrat alla ytterligare tillgängeliga upplysningar för nya Fem-års Berättelsens författande, i öfverensstämmelse med det nya Formulair Eder Kongl. Maj:t täckts, genom Dess Nådiga skrifvelse af den 17:de April nästförflutne år, i sådant afseende fastställa, — härmedelst i djup underdånighet aflemna sådan ny Berättelse, jemte dertill hörande Tabeller (Lit. A & B), för de sista Fem åren, 1817 till och med 1821, innefattande uppgifter om Länets naturliga beskaffenhet, Invånarnes bildning, seder och lefnadssätt, Jordbrukets och öfrige Näringars förhållande, Beskattningens hufvud-grunder och belopp, samt om de, för Allmän säkerhet och välfärd, inom Länet varande inrättningar; Och vågar jag hoppas att denna Berättelse skall kunna bibringa en någorlunda tillfredsställande öfversigt af Länets tillstånd, oaktadt alla de svårigheter, som här, mera än annorstädes, nödvändigt skolat möta arbetet och hindra det ifrån fullkomlighet.

Norrbottens Län består af tvenne i hänseende till Landets beskaffenhet och odling, Invånarnes bildning och lefnadssätt, Näringarne, Beskattningssättet och politiska styrelsen, så olika och skiljda delar, att jag, för en redig uppfattning af ämnena, måste lämpa denne underdåniga Berättelse, äfvensom Statistiska Tabellen, efter samma förhållanden — och följaktligen särskilt afhandla, uti:

CAP. 1:sta.

Om Kustlandet, eller det egenteliga Norrbotten:

§. 1. Landets Allmänna Beskaffenhet.

Norrbottens Kustland håller i längd efter stora landsvägen, som följer Bottniska Viken, ifrån Westerbottens Läns gräns till Riksgränsen vid Haparanda omkring 25 mil och räknas hålla i bredd till det minsta, eller vid Piteå, 8 till 10, men på andra ställen 12, 15, 20 till och med, såsom vid Torneå, 30 mil, samt anses, enligt den beräkning härstädes blifvit uppgjord, på grund af serskilda Chartan öfver Norrbottens Län, innehålla i areal vidd:

Piteå Socken med Stadens område .	39 3/4.
Luleå Socken, med Stadens område .	36 23/25.
Råneå Socken. . . .	18 9/10.
Öfver Calix Socken . . .	33 3/4.
Neder Calix Socken . . .	18 1/2.
Neder Torneå Socken . . } Carl Gustafs Socken . . . }	7 3/4.
Öfver Torneå Socken. . .	75 33/100.
eller tillhopa:	230 2/5 Qvadrat.

mil.

Denna hufvuddel af Länet, eller det egenteliga Norrbotten, som, i en half-cirkel på nordvestra och norra sidorne omgifves af Lappmarkerne, sträcker sig i nordost till Muonio och Torneå Elfvar, som utgöra Riksgränsen emot Ryssland, i sydost till Bottniska Viken och i sydvest till Westerbottens Län. Den genomskäres i bredden af Piteå, Luleå, Råneå och Calix Elfvar, jemte åtskillige mindre, som alla utfalla i Bottniska Viken. I allmänhet består Landet af större och mindre från Lappmarksfjellen utgående Bergssträckningar, hvilka grena och sänka sig, samt synnerligen emot kusten aftaga och i samma mon omvexla med der emellan liggande dälder, sjöar, träsk, mer och mindre djupa kärr och myror, samt hedland och skogar, ifrån hvilka alla det öfverflödiga vattnet afledes genom en mängd mindre åar och skogsbäckar, som nedflyta i Strömmarne; och följer af denna Landskapets configuration, att endast nejderne utmed Hafskusten, till 2 à 3 mils bredd,

stundom

stundom framvisa, väl inga öppna slätter, men åtminstone större fruktbara dälder och fält; hvaraf äfven lärer händt, att dessa nejder blifvit förut befolkade med ständige Invånare, — och att de följaktligen nu äro mest odlade.

Rådande jordmånen på desse och andre bebyggde trakter är, i allmänhet, mer och mindre svårt stenbunden sandjord, blandad med mylla, utom i visse nejder, synnerligen vid utfallne Hafsvikar, vid Elfvarne och omkring grunda Sjöar, hvarest den finnes bestå af lerblandad sandjord och stenfri lermylla. — Häraf gifver väl lerjorden, med mindre gödning, en förmonligare Sädesskörd när Sommaren är gynnande; men af den sandblandade mulljorden får mognad skörd vanligen oftare upphämtas. — De bästa naturliga ängar finnas invid och uti Elfvarne och Sjöarne, och hafva till stor del blifvit danade genom upplandningar, som årligen utvidgas; varandes Calix- och Torneå Elfvar i synnerhet utmärkte för de fördelar, de i detta afseende tillskynda strandernes Inbyggare. Föröfrigt gifva sidländta ängar, synbara lemningar efter uttorkade Sjöar och träsk, — samt ännu stor del af året — under vatten stående kärr och myror, hufvudsakeliga foder-tillgångar i allmänhet.

Af de många ännu otillgängeliga Träsk, kärr och myror Landet innesluter, och som bidraga till climatets fuktighet och kyla, samt följakteligen öka faran af frostskada på närbelägne Hemmans gröda, skulle väl åtskillige kunna med nog lätthet sänkas, eller uttappas, och derigenom göras nyttige till äng, hvartill ett och annat lyckat försök i smått borde uppmuntra; men Allmogen, som nästan uteslutande besitter jorden i detta Län, förenar sig icke gerna om sådane företags utförande med gemensamma krafter, utom hvilka de betydligaste icke äro verkställbare, utan räknar allt för mycket på verkan af den, utaf naturliga orsaker, fortgående årliga vattuminskningen, som, enligt äldre erfarenhet, redan åstadkommit så väsendteliga förändringar härstädes. Det är likväl ögonskenligt, att stora fördelar skulle af visse byars Invånare kunna vinnas, om de stode att förmå till gemensam medverkan, för att aftappa till deras områden gränsande Träsk och myror, eller sådane fjärder af hafvet, som efter vattnets förminskning nu äro derifrån nästan afskiljde; dock så länge bestämda författningar saknas,

då grund hvaraf den motvillige skulle kunna tvingas att deltaga, är i den vägen föga att hoppas.

Landets Skogar, som, jemte hedland och afbrända eller förödda Skogstrakter, intaga största rummet af den från berg och vatten fria jordytan, — bestå hufvudsakligen af Tall och Gran, med något Asp och Björk; spridde finnas jemväl Ahl- Hägg- Rönn- och Enträd i ringa mängd. På de fleste trakter är Skogen gles och föga reslig, samt på de från kusten mycket aflägsne ofta fjellartad och risig; och äro, för öfrigt alla trädslag till beskaffenheten lösare och mera behäftade med sprickor, än i Rikets sydliga Landskap; äfvensom deras tillväxt är vida långsammare, så att ett fullmoget Barrträd, tjenligt till bjelke, timmerstock eller mastspira, anses behöfva Etthundrade Femtio till Tvåhundrade år för dess fullkomnande, och kanske än längre, uppåt Lappmarksgränsen. — Villebråd, som blifvit mera sällsynt neråt hafskusten, har sitt tillhåll i öfre Skogarne; dock icke i den mängd som förr. — Rofdjur träffas sällan uti de nedre, men visa sig oftare, dock aldrig talrikt, uti de öfre Skogs-trakterne.

Norrbottens vidsträckta Skärgård formerar många Vikar, hvaraf några gå djupt in i landet och tillbjuda goda hamnar. Af Strömmarne är endast Luleå Elf segelbar för större lastade Fartyg några mil ofvanom dess mynning och skulle kunna blifva det än längre, ända intill 12 à 14 mil. Calix Elf är dock för större Fartyg tillgängelig vid och något öfver mynningen; men till Piteå, Råneå och Torneå Elfvar äro inloppen besvärade eller stängde af grund och sandbankar, som allt mera tilltaga; och afbrytes dessutom segelfarten på dessa strömmar, nära mynningarne, antingen af ofarbara forssar, eller af stengrund och sandreflar: För båtfart kunna de likväl alla begagnas, samt Piteå Elf äfven för mindre Fartyg. Strömmarne och de djupare vattnen inom Landet hysa i allmänhet vanlige fiskarter, af hvilka Lax är den dyrbaraste; äfven finnes Hafsfiske, ibland annat efter Strömming, att tillgå öfver allt uti Skärgården.

2:o Invånare.

Norrbottens Läns Invånare äro af trenne till utseende, språk och lynne skiljda Folkstammar: Den Svenska, Finska och Lappska. — I kust-

landet finnes likväl af den sistnämnde endast några hundrade personer, som lefva utan förblandning med öfrige Invånarne, men äro inberäknade uti Landets totala Folkmängd, som, vid de emot slutet af hvarje år förrättade Mantalsskrifningar för påföljande året, utgjorde, enligt hvad hosfogade Sammandrag (Lit. C) närmare utvisar:

År 1817	30,193.
1818	30,827.
1819	31,189.
1820	31,857.
1821	32,530.

Kustlandets Folkmängd, som vid Mantalsskrifningen år 1816 fanns utgöra 29,617, har således under loppet af ofvannämnde Fem år blifvit ökad med 2,913 personer, — en tillökning som, under lika förhållanden fortsatt, skulle fördubbla Folkstocken inom Femtio år. Som vanlige utflyttningarne, af Tjenstehjon och Sjöfolk, öfverstiga de tillfällige inflyttningarne; så kan man med säkerhet antaga, att Folknummerns tillökning uppkommit genom ostörd propagation och dess naturliga följd: att de föddas antal, i synnerhet på Landet, betydeligen öfverstigit de dödas, — och sådant uti en Provins, som ännu tillbjuder utrymme för nya bosättningar och obegagnade närings-tillfällen för arbetande Classen. Dessutom har Allmogens tilltagande håg för Jordbruket befordrat hemmans-klyfningar och gjordt det möjeligt för flere hushåll att nu nära sig på den jord, som förut lemnade bergning endast åt ett färre antal; och då ingen allmän missväxt under ifrågavarande period inträffat, förr än det sistförflutne årets, hvilken åter icke kunnat hafva menligt inflytande på folkökningen förr än innevarande år, då den möjligen kan hafva motverkat något, ehuru, i anseende till de anstalter som genast blefvo vidtagne till Spannmåls-bristens afhjelpande, obetydligt; så har befolkningens tilltagande icke mött hinder ifrån denna sida. — Utan tvifvel är det äfven till stor del en följd af den ymnigare tillgången på lifsmedel, att inga hätjande farsoter under ifrågavarande tidrymnd visat sig; ty visse från climatets stränghet och folkets ovarsamhet härflytande sjukdomar, som årligen infunnit sig, hafva icke varit af den svårare beskaffenhet, att de betydligen verkat på mortaliteten, om man undantager mässling och kikhosta, hvarige-

nom, åren 1819 och 1820, många Barn blifvit bortryckte uti norra delen af Landet.

Sista årets, eller 1821 års, ofvanuppgifne Folkmängd, bestod af omkring 25,000 Svenskar, 7000 Finnar och 500:de Lappar. Landets Svenske Invånare äro af någorlunda reslig och stark kroppsbyggnad, samt merendels bleklagdt utseende med ögon och hår af alla vanliga färgor; och vittna deras sins emellan mycket olika anletsdrag om olika ursprung. Finska Invånarne äro af kortare, undersättsig växt, i allmänhet med ljusa hår och ögonbryn, samt till anletsdragen sins emellan likare. Af climat och lefnadssätt gemensamt härdade fördraga de alla tåligt mödor, besvär och äfven brist, när omständigheterne påfordra, samt äro raske och oförsagde; till lynnet äro de allvarsamme, Finnarne nästan tröge, — och alla i uttryck förbehållsamme, — äro hatare af tvång och tillgifne — sin hembygd, men bekymrande sig föga om hvad derutom föregår. De sätta synnerligt värde på att vid högtider och allmänna tillfällen visa sig väl klädde, — en böjelse som nästan urartar till pragt hos Allmogens Qvinnfolk, men i mat och dryck äro de, synnerligen Finnarne, ganska måttlige och sparsamme. — Föröfrigt består den välmående Bondens luxe i goda hästar och granna åkdon, samt, uti Svenska Socknarne, jemväl i vackra byggnader och snyggt husgeråd.

Till seder är Folket i allmänhet oförderfvat, oaktadt visse äldre bruk, som skulle synas vittna deremot. Något sjelfsvåld hos ungdomen röjer sig likväl ofta, och synes vara följder af det ringa välde föräldrar och husbönder utöfva öfver barn och tjenstehjon; — och slappheten i detta fall synes, till stor del, härflyta ifrån en inrotad vana, att Bonden allt för tidigt öfverlemnar Hemmanets skötsel till sin Son, eller Måg, och ställer sig under dennes beroende, hvarigenom faderliga myndigheten försvagas och med den husbonde-väldet. Missbruket af brännvin har väl icke alldeles kunnat undgå, att, äfven i detta Län, visa sin skadliga inflytelse, oaktat Författningarne deremot blifvit efter möjeligheten vidmagthållne: man kan dock ingalunda säga, att dryckenskap och de laster, som deraf alstras, äro allmänna ibland Folket. — Föröfrigt bibehåller Norrbottens Allmoge, härstammande till stor del från de så kallade Birkekarlarne, — Förfädrens tycke för handel

och

och byten, hvilket ej sällan urartar till vingleri; äfven älskar den nog mycket tvister och rättegångar, och visar vid deras fullföljande serdeles egensinnighet. —

Fastän Invånarne af Mankönet, i synnerhet de Svenske, äro arbetsamme och fallne för slöjder, samt böjde att eftergöra hvad för dem finnes nyttigt, eller behagligt, har konstfliten icke hunnit eller kunnat hinna långt, men svarar emot Landets behof af vanlige handarbeten. Qvinnkönet står i detta hänseende längre tillbaka, och nyttjar för sine klädedrägter mycket främmande kram; dock börjar en berömlig täflan i förfärdigande af bättre väfnader, för detta behof, att visa sig; så att man redan ofta ser Qvinnfolken klädde med tyg af egen tillverkning, hvilket för ett tiotal af år tillbaka ansågs för en sällsynthet.

Om välståndet på Landsbygden kan anföras såsom regel: att Skattebönderne äro i allmänhet behållne, många af dem förmögne och åtskillige rike. Krono-Bönderne, egenteligen Nybyggare med svaga eller ringa odlade hemman, befinna sig i mindre fördelaktiga omständigheter och äro ofta fattige; men fattigast äro Landtbönderne å Frälsehemman, hvilkas antal likväl är ganska inskränkt, och Inhyseshjon, som till stor mängd finnas å de oskiftade Byarnes ägor. Hos Städernes Invånare visar sig välmågan icke lika allmän, utan synes der vara i aftagande, under det den på Landsbygden tilltager. Ifrån dessa allmänna förhållanden äger naturligtvis undantag rum, både i ena fallet och i det andra; dock äro de icke talrika.

Dagsverkslönerna hafva under sednare åren varit: för häst och karl dagsverke, Sommartiden, på egen kost En R:dr 16 sk. och vintertiden 32, 36, och 40 skillingar, samt med fri kost sommartiden En R:dr och vintertiden 20 och 24 skillingar; för ett Dränge-dagsverke, sommartiden, på egen kost 28, 32 och 36 skillingar, och med fri kost 16, 20 och 21 1/3 skill., samt vintertiden på egen kost 16, 18 och 20 skillingar, och med fri kost 8, 10 1/3 och 12 skill.; för ett Qvinnsdagsverke Sommartiden, på egen kost 21 1/3 och 24 skill. och med fri kost 12 och 16 skill., samt vintertiden, på egen kost 12 och 16 skill. och med fri kost 6, 8 och 10 skill., allt Bankomynt; och, ehuru dag-arbeten här i Landet således betalas ganska väl, faller det sig ofta

svårt att finna nödiga arbetare, synnerligen under Sommarmånaderne, i anseende till Landets, jemförelsevis emot vidden, ringa befolkning, och de flere närings-utvägar som härstädes stå arbetaren öppne.

§. 3. Näringar.

a) *Jordbruk.* Idkas, såsom närings-fång, nästan uteslutande af Allmogen, med biträde hufvudsakligen af Barn och Tjenstefolk, eller sådane personer, som på hvarje Hemman underhållas; ty dagsverks-skyldige Torpare finnas icke, och de arbetare som tillfälligtvis erhållas äro dyrlejde. — Dessa omständigheter lära, jemte climatets stränghet, vintrens längd och korrtheten af den tid, som årligen kan användas vid arbete på jorden, i det närmaste tjena till förklaring: hvarföre Jordbruket inom Norrbotten ännu drifves uti så inskränkt scala, att man sällan träffar ett helt Mantal väl skött i sambruk, men i allmänhet finner Hemmanen klufne under half och 1/4:dels Mantal, samt merendels uti 1/6:dels, 1/8:dels och 1/12:dels Mantal, hvarföre jordbruks-näringen icke vill bära sig för Ständspersoner, ehuru den måste begagnas, såsom en nödvändig bisak, af de få i Orten bosatte, — och hvarföre, i följd af sådant allt, större odlings-företag hittills antingen icke kommit i fråga, eller, der de någon gång varit påtänkte, ansetts icke kunna med fördel utföras. Men oaktadt så beskaffade hinder för större odlingar, börjar likväl Jordbruket att med jemna och säkra steg intaga sitt rum såsom Landets hufvud-näring, fastän den drygare productions-kostnaden och visse locala orsaker hålla Spannmålen vid högt pris, hvilket, såsom ett nödvändigt villkor för jordbrukets ytterligare tilltagande, icke är att beklaga.

I allmänhet trädes åkern icke, utan besås årligen med korn, som är Landets hufvud-säde, dock äger undantag rum för den mindre del af åkren som användes för Vinter-råg-säde, hvilket förhåller sig till Korn-sädet såsom 1 till 49 i de Svenska Socknarne och såsom 1 till 129 i de Finska. För öfrigt nyttjas, endast i Svenska Socknarne, obetydligt af Vår-råg, blandsäd och hafra, äfvensom hvete-odling der börjat införas. Potatoes odlas nästan öfverallt till husbehof; äfvenså Rofvor eller Kålrötter, men trädgårdsväxter, såsom Sockerärter, Bönor, Kål, Morötter och Lökarter, med mera, allenast af Ständspersoner och till så ringa belopp, att det sällan uppfyller husbehofvet.

Med odling af Lin hafva under sednare åren lycklige försök blifvit

gjorde i Svenska Socknarne, synnerligen Piteå: Hampa har deremot länge varit cultiverad till husbehof, öfverallt inom Länet; äfvensom Humla, hvaraf förbrukningen dock är ganska inskränkt, emedan Allmogen sällan begagnar brygd. — Allt Vårsäde företages vanligen efter medlet och emot slutet af Maj månad, samt någon gång sednare, eller i början af Junii. Vinterråg-sädet verkställes vanligen i slutet af Julii och första dagarne af Augusti; och infaller skörde-tiden emot slutet af sistnämnde månad, hvarvid kornet alltid får skördas först.

Vid medelmåttig Skörd svarar Spannmåls-productionen, nu mera, emot Länets behof och lemnar, vid ymnigare skörd, något derutöfver till upplag, samt, uti Piteå och Luleå Socknar, äfven något till afsättning på Westerbottens Läns norra Socknar. Jordbrukets synbara tillväxt under sista qvinqvenium kan tillskrifvas flere sammanverkande ordsaker: Med sakernas vanliga gång instämmer, att, uti ett af Skogar uppfyllt Land, det tyngre och mera omtanka fordrande Jordbruket får stå tillbaka, så länge Skogarne lemna en lättare och med mindre omsorger vunnen afkastning; äfven här i Provincen har således Jordbruket först och mäst tilltagit uti de Socknar, der tjärubränning upphört, eller aftagit, i brist på ämnen för dess bedrifvande; hvilket förhållande icke varit utan verkan till Jordbrukets förkofran under ifrågavarande år. Vidare hafva hemmansklyfningar i mängd blifvit begärde och beviljade, hvaraf de följder uppstått, att Hemman som förut, af hela afkastningen, med möda kunnat framföda de personer, hvilka varit oumbärliga för Hemmanens skötsel, snart efter klyfningen blifvit, genom upptagne nybruk, eller åkerodling och ängsrödning, ofta till större vidd än gamla odal-ägorne, iståndsatte att försörja ett dubbelt antal arbetare och underhålla fördubblad Ladugård. Sedan Allmogen lärt inse nyttan af Storskiftes-delningar, hafva jemväl sådane, oaktat den stora kostnad och tidsutdrägt, hvarmed de enligt gällande Författningar äro förenade, i sednare tider mera än förr, blifvit sökte och erhållits, så uti gamla Inägor och nybruk, som utmark och Skog; och allestädes, der rigtiga Storskiften för något år tillbaka öfvergått fordna samfälligheter, visar det sig uppenbart huru mycket Jordbrukets uppkomst blifvit befrämjad genom detta medel, som befriat den kloke och idoge Jordbrukaren ifrån de sista fjättrar, andras okunnighet och lättja dittills lagdt på hans omtanka och flit: Landets Invånare emotse fördenskull med längtan en ifrågakommen ny Afvittrings- och Stor-Skiftes Stadga, som, då den lättar Jordägarens kostnad och förenklar rättegången, utan tvifvel skall än verksammare befordra odlingens framsteg-

Till ofvan anförde serskilde orsaker till Jordbrukets tillväxt, kommer äfven en allmän, nemligen: det utmärkta hägn en upplyst Regering i sednare tider lemnat Jordbruket, genom flere skyddande författningar och uppmuntrande anstalter, och sluteligen hafva dessa förenade orsaker sammanträffat under lyckliga omständigheter, i det att deras verkan mera sällan blifvit hämmad af någon allmän missväxt; utan har tvertom Jordbrukaren de fleste åren sett sin möda belönad genom måttliga och stundom ymniga skördar, samt deraf manad och understödd till nya företag, tillika vunnit erfarenhet, att jordens rätta skötsel är äfven i detta nordliga Land en väg till välstånd. Nästledit års inträffade svåra missväxt, skall, som jag vågar hoppas, icke störa förhållandet härutinnan, då innevarande års ovanligt rika skörd, så snart och lyckligt, kommit att utplåna följderne af missväxten.

När fråga blifver på hvilka trakter åkerbruket i synnerhet visar sig tillväxande, förtjenar Piteå Socken att först nämnas; ty Invånarne derstädes hafva bedrifvit åkerodlingen med berömvärd omtanka och flit, samt äfven med den framgång, att många redan, utan att minska årliga utsädet, börjat till betydlig del nyttja trädesjord och vexelbruk. Luleå Socken framvisar dernäst berömliga prof på åkerbrukets tilltagande; men Råneå Socken och Calix begge Socknar hafva icke hunnit lika långt i detta fall. I Finska Socknarne, der åkrarne före detta utgjort små spridda stycken, har Allmogen äfven under sednare åren insett fördelen af en bättre åkerskötsel och laggt sine åkrar i ordentelige skiften, försedde med diken, samt för det mästa bortlaggdt spaden och tagit till plogen. Den förbättrade åkerredskap, som nu allmännast begagnas, består af: vändplogen eller välten, vanligen af jern, Myllen, Fem- och nio-klo-ahlen samt jern-pinnade Harfven, genom hvilka redskaps användande häfden blir mycket bättre, med vida mindre arbetskraft, än förr. Misshushållning med gödnings-ämnena är deremot ännu nästan allmän; ty i stället att vårda och samla spillningen uti lider och gropar, samt utbreda och nermylla den nyss före sånjngen, utföres den merendels om vintern och lägges i smärre hopar på snön, hvarigenom förnämsta musten försvinner vid snöns smältning eller utvittras af Vår-vädret.

b) *Boskaps-skötsel* har i detta Land utgjort en näringsgren långt förr än åkerbruket hunnit till serdeles höjd, och Ladugården är, i allmänhet, ännu

ännu svarande emot behofvet för den i bruk varande åkervidden, ehuru denne mest nyttjas till ensäde, och följakteligen fordrar mycken gödning. Fodertillgången upphämtas allmänneligen från naturliga ängar, af hvilka holm- och strand-ängarne, synnerligen de uti och invid Torneå och Calix Elfvar belägne, äro mycket och till en del ovanligt bördige; men back-ängarne äro mindre och medelmåttigt och myrängarne svagt bärande. På alla dessa ängar nedlägges icke annat arbete, än för deras utvidgande, holm-ängarne genom patning med ris och sten å tjenlige ställen, hvilket hastigt befordrar upplandning, samt öfrige ängar genom Skogs afrödjande och ut-dikning-anstalter. Undantag äger likväl rum för Piteå Socken, der ängen hufvudsakligen består af hårdvall, mera inskränkt till vidd men förmonli-gare till afkastning, och hvarest den förbättras och formeras genom åker-jordens igenläggande till lindor, och återupptagande då desse såsom äng finnas utväxte; hvilket hushållningssätt, om det får sprida sig, utan tvifvel skall tysta den klagan Allmogen nu, vid ett tilltagande åkerbruk, börjar föra öfver svagt och otillräckligt höbord. Betesmarkerne bestå af myror, kärr, stränder till träsk och andre vatten, samt hedland, och äro i allmän-het tillräckliga, i vissa glest bebodde trakter öfverflödige, samt å några mera bebodde ställen, efter gjorde intagor af bästa marken till äng, in-skränkte och mindre tillräcklige. Stallfodring öfver Sommaren brukas icke i hela denna Province.

De Kreaturs-slag, som af ålder funnits inom hvarje Ort, bibehållas i allmänhet oförblandade, synnerligen hornboskapen; utan att behofvet af racernas förädling blifvit serdeles insett, än mindre anstalter dertill vid-tagne. Inhemska racerne af hornboskap äro dock någorlunda goda, ehuru små, — och finnes den bästa i Finska Socknarne. Hästar förskaffas årli-gen till någon del från Ångermanland och Finnland; men man lemnar före-träde åt de som uppfödas i Landet, såsom mera tålige och ihärdige, e-huru inhemska Häst-racen är nog liten och kunde således behöfvas förädl-las — Getter hållas i Skärgårds- och Skogs-trakterne; dock förminskas desse kreaturs antal i den mon odlingen tilltager. — Får-afveln är betydlig, men racerne bestå af så kallade Svenska grof-ulliga; och borde således, för att göra denne gren af boskaps-skötseln nyttigare, någon fin-ullig race, till exempel Isländsk, införas och fortplantas. — Boskapen framfodras van-ligen inom hus ifrån den 20:de och 30:de September om hösten, till den 1:sta och 6:te Junii nästpåföljande Vår, hvarvid räknas åtgå för en häst,

som endast får hö, 360 till 400:de Lispund och för en Ko, utom halm, agnar, löf och Rehnmossa, samt, i Finska Socknarne, äfven hästgödsel, 150 till 190 Lispund hö. Oxar begagnas icke i allmänhet. För Får och Getter räknas på hvart fullväxt kreatur 30 Lispund hö, utom löf som tillika användes.

Ladugårds-skötseln anses hafva i Finska Socknarne, der Qvinnfolken berömligen utmärka sig vid hornboskapens uppfödande och ans, samt hushållningen med fodertillgången, hunnit den höjd, som vid närvarande omständigheter möjligen kan uppnås, då der på 94 hela Mantal och 162 skattelaggda lägenheter underhålles 6554 stycken kor, som afkasta omkring 19000 Lispund Smör årligen; men i de Svenska Socknarne, hvarest på 432 hela Mantal och 599 skattlaggda lägenheter 15,778 stycken kor underhållas, hvilkas afkastning beräknas till 38,400 Lispund Smör, bör Ladugårdsskötseln ännu kunna förbättras, äfven med redan befintelige fodertillgångar. Likväl äro Ladugårdarne derstädes under de sistförflutne åren ökade, med tillhjelp af den hö-afkomst, som vunnits å nya upprödjade eller utdikade ängar, och af den större tillgång på halm, som ett förbättrat åkerbruk lemnat. — Ehuru Landets Invånare förtära mjölk såsom dagelig spis, samt, i Svenska Socknarne, äfven nyttja mycket smör, kunna betydlige partier af sistnämnde vara afsättas utom Landet, i synnerhet på Stockholm, nemligen 25 till 30,000 Lispund årligen; men så är ock detta, jemte 6 till 700:de Decker Kalfskinn, nästan de enda Ladugårds produkter som afyttras; ty Osten äfvensom köttet, talgen och hudarne, åtgår till husbehof. Boskaps-sjuka har på längre tid uteblifvit, fastän den uti visse, till Torneå Elf nära gränsande Ryska Socknar alla år visat sig och nästlodit år starkt härjat.

Sluteligen kan i underdånighet anmärkas, att Boskaps-skötseln är en för detta Land naturlig och afpassad näring, som väsendteligen bidrager till Allmogens välstånd och således förtjenar att på allt sätt uppmuntras.

c) *Skogar.* Skogs tillgången är mycket olika i olika trakter. Nära bebodde orter, omkring hafskusten och invid Elfvarne, äro Skogarne mycket medtagne, dels genom starkt anlitande för husbyggnad och vedbrand, med mera, till Invånarnes husbehof, dels genom oförsigtigt och omåttligt hugge under den tid Skeppsbyggeri idkades såsom näringsfång och trädvaror tillika voro i högt pris; men, ehuru Skogarne äfven inåt Landet äro

af lika orsaker, fast i mindre förhållande, illa handterade, lemna de likväl i allmänhet icke allenast tillräckelig, eller öfverflödig, tillgång för hvarje Orts behof, utan ock, för närvarande, någorlunda tillräcklige materialier för Sågverks-rörelsen och de Allmogens bi-näringar, som äro grundade på Skogs-förädling. Deremot är nu mera sällsynt att å de tillgängelige Skogarne finna masteträd och andre Storverks trän; utan är den qvarvarande Skogen tjenlig egenteligen för Bräd-tillverkning, Kohlning och Tjärutillverkning, hvartill, äfvensom till Inbyggarnes husbehof, den alltid bör kunna räcka, om det skulle blifva möjligt att freda och vårda densamma hädanefter.

Omöjligheten att ernå detta ändamål för närvarande, kommer hufvudsakligen deraf, att, äfven uti de Socknar som undergått afvittring, äro de för Byarne bestämde Områden icke ordenteligen utstakade, rörlaggde och genom rågångar skiljde från Kronans öfverlopps-marker; att de till byarne afvittrade Skogs-trakter för det mästa ännu begagnas i samfällighet — och att åtskillige Socknar, hvaribland de Finska, icke äro afvittrade; hvadan Skogarne derstädes äro hittills samfällige jemväl emellan Kronan och Inbyggarne. Det är således af mycken vigt att snar hjelp mellankommer, hvartill ett förberedande steg äfven är gjordt genom Eders Kongl. Maj:ts Nådigste omsorg att infordra mitt den 1 Februarii innevarande år afgifne underdåniga utlåtande angående ny Afvittrings-Stadga för Norrbotten. Vården af Kronans Skogar, hvilka till stor del disponeras under Sågverken och till någon del äro upplåtne Jernbruken emot recognition; skulle väl i alla fall blifva svår att handhafva, i ett så vidsträckt Landskap, med otillräcklig Krono-Betjening; men när gränsorne blifva kände inträder åtminstone möjligheten att försöka någon controll.

På de få ställen, hvarest byars skogsdelar blifvit skiftade emellan hemmansbrukarne, är skogshushållning med framgång företagen; dock hittills icke annorlunda, än genom skogens rensning och utgallring, samt ordenteligare bruk; ty skogsplantering har visserligen ingen Skogsägare i detta Län ännu påtänkt. Till lycka för landet är svedjande föga brukeligt, oftare än då det verkställes vid odlings-företag. Bränntorf behöfves icke, ej eller finnas torfmossar här i Landet.

I byggnadssättet äro förbättringar, som verkat till hushållning med Skogen, icke vidtagne; utan har tvertom, med välståndet, Svenska All-

mogens håg att äga vackra och rymliga hus, som alltid byggas af träd, märkeligen tilltagit: Bruket att uppföra Fähusbyggnader af sten är det enda som i längden kan leda till skogsbesparing. Stängselsättet bibehålles i allmänhet sådant det af ålder varit, bestående af så kallad skidhage, eller gärdesgård med hank och stör, af klufven eller oklufven gran; likväl börjar den välmående Bonden att med stengärdesgård inhägna sine ägor.

d) *Bergsrörelse.* Grufvorne i Länet äro alla belägne inom Lappmarkerne och utgöras af de stora Jernmalmsbergen Routivare och Gellivare, samt de mindre Luosavara, Kerunavara, Haukivara, Svappavara och Junosuando malmfält, med flere som endast till namnet äro kända. Antalet af de ställen på Bergen, der malmbrytning före detta skett, är ganska obestämdt; och då man saknar uppgift, hvilka sådane ställen egenteligen blifvit begagnade under sednare åren, kan härom endast i allmänhet yttras, att å Gellivare har malmbrytning årligen blifvit verkställd, för Selets och Meldersteins Bruks masugnar, och att föröfrigt, de två à tre sista åren, någon malm blifvit bruten vid Junosuando för Kengis Bruks derstädes belägne Masugn. Genom närlaggda Förteckning (Lit. D.) lemnas i underdånighet upplysning om de Masugnar, Jernbruk, Manufactorier, med flere till Bergsrörelsen hörande Inrättningar, som finnas i Norrbotten previligerade och huruvida desamme äro anlaggde och i gång, äro nedlaggde eller befinnas oanlaggde. I hänseende till Bruksrörelsens skick synes ingen hufvudsakelig förändring hafva ägt rum under sista qvinqvennium; utan befinnes denne rörelse ännu uti samma tränande ställning, som tillförne.

Jernbruks handteringen synes af naturen vara ämnad till en af detta Lands hufvud-näringar, i anseende till de rikhaltiga och outtömmeliga malm-förråd, samt de ymniga skogs-tillgångar för kohlfångst och de många för Jernverks anläggningar tjenlige vattendrag, som finnas inom Provincen. Den har likväl sent blifvit påtänkt, långsamt kommit sig före och med svårighet bibehållit sig, samt kan sägas hittills vara uti sin linda. Jag lemnar derhän, om för vida utsträckte eller mindre väl beräknade företag, af näringens grundläggare, må till någon del hafva förordsakat deras mindre lyckliga utgång; men, i alla fall, stå så många verkelige och icke lätt besegrade hinder i vägen för Jernbruks handteringens hastiga uppkomst, att man hufvudsakligen kan ifrån desse härleda samme närings vidriga öden och vacklande ställning. Malmförrådernes aflägsenhet är minsta hindret,

men

men de äro belägne i trakter, som, hittills åtminstone, icke kunnat tillbjuda annat transport-biträde, än otillräckelig Rehnskjuts på vinterföre; och, då nästan hela kustlandets, jemförelsevis emot vidden ringa, befolkning är sammanträngd på tre till fyra mils afstånd ifrån hafskusten, saknar i synnerhet den öfra till Lappmarkerne gränsande delen af Landet nödigt folk, följakteligen äfven boningar, vägar och öfrige hjelpmedel. De flere äldre binäringar, som än i dag fortfara att gifva Norrbottens Invånare arbete och förtjenst, samt den häraf följande svårighet för Bruksrörelsen, att efter behof erhålla Kohl, arbets-biträde och foror, äfvensom arbets- och forlönernes dyrhet, äro dessutom lika många ordsaker, som motverka denne yngre näringsgren och naturligen förklara dess vanmagt, då den, sig sjelf lemnad, icke är nog mägtig att öfvervinna alla desse hinder.

I den mon Norrbottens kustland, under sednare tidehvarf, hunnit mera befolkas, bebyggas och uppodlas, hafva visserligen medlen, till bedrifvande af Verk som fordra större arbets-krafter, redan blifvit förökade, och ett i förra tider hufvudsakligt hinder emot sådane Verks uppkomst och bestånd, bristen på Spannemål inom Landet för Consumtionen vid desse Verk, börjar jemväl försvinna med åkerbrukets tilltagande. — Samma regel gäller dock icke för Lappmarkerne, der de rika jernmalms-förråden ännu ligga begrafne i ödemarker, hvilka en klokt inrättad Jernverks-rörelse måste hjelpa till att befolka, om det någonsin skall kunna ske; men då de första i sådant ändamål nödvändige företagen, nemligen: att på tjenlige trakter vid Lappmarks-gränsen eller inom Lappmarkerne, anlägga Masugnar, bosätta arbetare och kohlare, samt emellan Masugnarne och Malmbergen inrätta transport-stationer, äro så vidt utseende, att vinsten deraf egentligen skulle blifva efterkommandes; så får man väl icke hoppas, att desse kostsamma företag blifva började innan den väckte och af Rikets Ständer vid 1818 års Riksdag öfvervägade frågan, om Masugnars anläggande på Statens bekostnad, vinner hos Eder Kongl. Maj:t det Nådiga afseende den torde förtjena såsom högst vigtig både för Provincen, hvilken vid fortgående odling snart behöfver att, genom en stadgad Bergsrörelse, finna bequämligt afsättnings-tillfälle för sin öfverflödiga production, och för hela Riket, så framt Tackjerns-tillverkningen inom Norrbotten skulle kunna drifvas till någon höjd och i framtiden användas till upprätthållande af Jernbruksbandteringen annorstädes.

e) *Fabriker, Bruk och öfrige Näringar*, hvilka icke höra till Bergsrörelsen:

Sågverk. Af i underdånighet bilagde Förteckning (Lit. E.) upplyses att Sågverksrörelsen får bedrifvas vid Sexton finbladiga Sågverk, hvaraf dock två varit ofullbordade och dessutom fyra under sednare åren, längre eller korrtare tid, stått stilla. — I anseende till ofördelaktiga conjuncturer visar sig, vid jemförelse, Sågverks rörelsen såsom aftagande emot förr, då Sågverkens effecter voro i högt pris; likväl har rörelsen, äfven under sist förflutne fem år; varit någorlunda liflig vid de Sågverk inom Piteå, Luleå och NederCalix Socknar, som äro belägne antingen nära Hafskusten, så att tillverkningen kan föras till Lastage-platserne utan flottning, eller ock vid korrta och beqvämliga flottnings-leder, så att Bräderne kunnat nedkomma oskadade och med måttelig kostnad. Hela medel-tillverkningen för Länet kan, i närvarande ställning, antagas till TjugufemTusende Tolfter Plankor och Bräder årligen, efter enkel räkning; hvilka merendels afskeppas på Stockholm. Sågverks-Skogarne äro, för det mesta; Kronotrakter, som, efter Skogens uppskattning till mängd och växtlighet, blifvit Sågverken upplåtne för visst antal timmerstäckars afverkande årligen; och hafva desse Sågverks-skogar redan blifvit mycket ödelaggde, dels genom tid efter annan inträffade skogs-eldar och starkare stormväder, samt dels genom missbruk vid Sågnings-rättigherens utöfvande under goda conjuncturer, men i synnerhet derigenom, att Skogens uppskattande ofta skett ganska ofullkomligt och efter, emot verkligheten, allt för korrta perioder för återväxten, följaktteligen till en med Skogens bestånd oförenligt stor afverkning. Egentelig brist på Timmer för Sågningen är väl ännu icke synbar i allmänhet, fastän en eller annan Såg med inskränktare skogstillgång, stundom måste inställas af sådan ordsak; men åtkomsten af Sågstockar blifver på åtskillige ställen allt mera besvärlig och kostsam, i mon som de närmast omkring Verken befintelige Sågtimmersträd varda medtagne; och skulle förbättrade conjuncturer icke föranleda till nya Sågverks anläggande i aflägsnare trakter, der tillräckelig Sågnings-skog ännu torde finnas, är således nog sannolikt, att denne näring icke länge kan bibehålla sin förra höjd. Ett betydeligt antal smärre grofbladiga Sågar, som före detta inom Länet funnits och tillhört visse Byar eller Hemman, äro till största delen ödelaggde i sednare tider och de som ännu, till äfventyrs, äro i gång, kunna knappt tillverka hvad husbehofvet fordrar.

Skeppsbyggeri har, före detta, varit en för Provincen indrägtig nä-

rings-gren, idkad så väl af Städernas Invånare, som af kustbyggarne på Landet; men i anseende till Handels-Sjöfartens mindre fördelaktiga ställning, kanske äfven till någon del derföre, att det mesta Skeppsvirket uti kustlandet redan är uthuggit och åtkomsten af sådant virke följaktligen blifvit svår och kostsam, har denne näringsgren årligen aftagit, och nu mera nästan afstannat, med undantag af tillfällen då Fartyg och Båtar någon gång byggas för Provincens eget behof.

Glasbruk finnas i Länet tvenne Privilegierade, nemligen: Långviks i Piteå Socken och Sandörsunds i Neder Calix Socken; men det sistnämnde har på längre tid icke varit i gång och lärer, såsom nästan ödelaggdt, icke eller mera komma att begagnas. Deremot har Långviks Glasbruk under de sistförflutne Fem åren varit i full drift och tillverkat diverse sorter hvita och gröna glas-käril, jemte fensterglas, för tillhopa omkring Aderton Tusende Riksdaler årligen; hvilken tillverkning hufvudsakligen blifvit afskickad på Stockholm, der Bruket har egen försäljningsbod. Glasbruksrörelsen, eburu i anseende till låga priser och trög afsättning mindre lönande, har således bibehållit sitt förra skick.

Mjöl-Qvarnar. Antalet af de inom hela Länet varande Skattlaggde Mjöl-Qvarnar utgör endast Sex; och anses desse årligen förmala tillsammans SexTusende Tunnor Spannmål. Den ojemförligt större delen af årliga Spannmåls-consumtionen förmales med de många Husbehofs-Sqvalte-Qvarnar, som öfver allt i detta Län finnas, och vid några få Husbehofs Väderqvarnar.

f) *Binäringar.*

Jagt är en näringsgren, som uti hvarje Land, merendels aftager med Landets framskridande odling och befolkning, ett förhållande som äfven ägt rum inom Norrbotten; likväl lemnar denne näringsgren ännu något bidrag så väl för Invånarnes underhåll och vinter-beklädnad, som till afsalu på andra orter. Villebrådet består af Hare, Tjäder, Orre, Hjerpe och Ripa. — Fogel-jagten har under de sistförflutne fem åren slagit felt, hvilket tillskrifves fogelns utvandring; men då samma näringsfång, enligt sin natur, är periodisk, torde ifrån desse årens erfarenhet ingen säker slutsatts kunna dragas. Med öfrige Jagten, sträckande sig till skade-djur, såsom Räf, Vielfras, Mård, Hermelin och Ikorre samt någon gång Björn, men mera sällan Varg, har förhållit sig efter sednare tiders vanlighet: Dess aftagande

kan åtminstone icke hafva blifvit synbart under den korrtare tidrymd, som är i fråga. Sjöfogel, till myckenhet och af flere slag, vistas under Sommarmånaderne uti Skärgården, men lemnas nästan ostörd af Inbyggarne, som denna tid äro fullt sysselsatte med Jordbruket.

Fiske. Som Norrbottens Inbyggare valt sine boningsställen, företrädesvis, antingen nära Hafskusten eller invid Strömmar och Sjöar, så hafva de fleste ibland dem tillgång på fiske för husbehof, af Lax, Sik, Gäddor och Aborrar, samt Åhl, Lake och några andra Fiskarter. Af de större fiskenas afkastning kan Lax, Strömming, Gäddor och Sik äfven årligen föryttras utom Orten; dock utgöra i synnerhet Laxfisket och Strömmingsfisket indrägtige näringsgrenar, deraf betydlig vinst tillflyter en del Landets och Städernes Invånare. Ibland Laxfiskena, som vanligen skötas med omsorg, är Torneå Elfs det bästa och stundom ganska riktande; hvarförutan endast Calix och Luleå Elfvars Laxfisken förtjena nämnas, såsom visse är förmånlige; Strömmingsfisket deremot, ehuru det idkas af många personer, drifves ännu i liten scala och utan synnerlig omtanka, samt synes så mycket helldre kunna utvidgas, som goda fiskeställen icke saknas. Skärgårds-Inbyggarne idka äfven något Sjöhlfiske, hvars afkastning till en del föryttras utom Provincen.

Under de Fem sistförflutne åren kan fiskeri-näringen i allmänhet icke sägas hafva hvarken aftagit eller tilltagit, fastän den, ena året emot det andra jemfördt, varit stundom mera och stundom mindre lönande.

Tjärubränning, som fordomdags utgjorde en hufvudnäring, har under sednare tider aftagit, i den mon Skogarne blifvit minskade och åkerbruket kommit sig före; likväl bör detta sätt att draga vinning af annars onyttiga skogsaffällen med skäl ännu räknas ibland Provincens vigtigaste binäringar. Såsom följd af ofvanförmälte förhållande har tjärubränningen mest aftagit uti Piteå Socken, mindre uti Luleå Socken och minst uti Råneå och Neder Calix Socknar; men i Öfver Calix Socken drifves den till sin förra höjd: Innom Finska Socknarne har deremot tjärubränningen, i brist på ämnen, före detta upphört, med undantag för ÖfverTorneå Skogsbygd, hvarest en del Invånare ännu fortfara att draga fördel af denne binäring. Någon betydlig förminskning uti afkomsten af tjärubränningen kan, för öfrigt, icke hafva ägt rum under den korrta perioden af fem år, ehuru en af ordsa-

kerne

kerne till denne binärings långsammare aftagande, nemligen: jordbrukets framsteg, just under detta sista quinquennium varit i full verksamhet. Vanliga medel-tillverkningen af Tjära kan skattas till FemtonTusende tunnor för hela Länet; men innevarande år har den troligen stigit till dubbelt, emedan Invånarne mera allmänt tillgripit denne näringsgren, för att söka någon serskild förtjenst till Spannmåls anskaffande efter nästledit års alldeles misslyckade skörd.

Kolning. Dermed sysselsätter sig endast en del af den intill Bruken och Masugnarne närboende Allmogen, som likväl på vissa ställen förrättar så ringa kolning, eller, håller sine Kohl så dyra, att Bruksägaren nödgas begagna egne Kohlare, för att med säkerhet uppfylla kolbehofvet. Kolning anses, för öfrigt, såsom en mindre lönande binäring, må hända derföre, att Allmogen ännu icke lärt att sköta den rigtigt.

Saltpetter-tillverkning. Denne binäring är ganska ny och räknar här i Landet sin början ifrån 1813, då den inrättades för sammansatte Verk, tillhörande en eller flere Byar, eller hela Socknar, och hade snart det öde, som hvarje på sådant sätt grundlaggd inrättning nödvändigt måste få uti detta land, der Allmogens lynne motarbeta företag som fordra samlad hand, när tvångsmedel icke kunna användas. Följden häraf blef, i anseende till Seltpetter-Näringen, att de först inrättade gemensamma Saltpetter Ladorna efter hand upphörde och hafva nu nästan alldeles försvunnit; men sedan enskilde hemmansägare, synnerligen ifrån 1818, börjat att för egen räkning tillverka Saltpetter antingen uti de inköpte gemensamma Ladorne, eller uti anlaggde nya mindre Lador, har Saltpetter-Näringen åter kommit sig något före; och då många enskilte Lador, vid sednare åren verkställde sjudningar, gifvit förmonlig afkastning, är således anledning förmoda, att näringen skall kunna bibehålla sig och småningom tilltaga i framtiden.

Vinterkörslor för Jernbruken och Sågverken, samt för Handlandes varu-transporter lemna någon förtjenst åt Allmogen på vissa trakter; men i allmänhet sätter den föga värde på en sådan ojemnt utfallande biförtjenst.

Utom de sålunda uppräknade och beskrifne Binäringarne, idkas af Allmogen hvarjehanda slöjder till husbehof och någon gång till afsalu inom Provincen, såsom: *gröfre Ylle- Hamp- och Linne-väfnad*, *Strumpstickning*, *Läderberedning*, med mera dylikt; hvarförutan *Träd-arbeten* förfär-

digas, äfven som nödiga *Smides-arbeten*, och *Tegel-bränning* verkställes, dels för egit, dels ock för grannars behof; men som ingendera af desse bisysslor fått den rigtning eller den utsträckning, att tillverkningarne afsättas på andre Orter, kan aftagandet, eller tilltagandet, deraf för en kortare tidrymd icke med arithmetisk visshet beräknas. Det är likväl säkert att industrien i desse fall tiltagit med folkets välmåga, synnerligen uti de Svenska Socknarne; hvilket snart visar sig vid en blick på Allmogens närvarande husliga ställning. Före detta är anmärkt, att Allmogens Qvinnfolk nyligen börjat vinlägga sig om tillverkningen af bättre väfnader för egne klädedrägter.

Sjöfart idkas icke af landets Inbyggare såsom serskilt näringsfång, utan endast för att befordra afsättningen på andra Orter af Landets producter, hvartill dessutom främmande hjelp ofta måste begagnas, och för att återföra nödvändighetsvaror till hemorten.

Handel i Landet drifves af åtskillige Ståndspersoner och många af Allmogen, jemte Städernes handlande. Vanligen afsättas Jernbrukens och Såg-Verkens tillverkningar directe på Stockholm, derifrån Spannmål och salt, med mera, som behöfves i och för Verkens drift, äfven directe återhämtas. De Landtmanna-varor orten kan aflåta, bestående hufvudsakligen af Smör, Lax och Tjära, blifva till stor del upptingade af ofvannämde Landt-handlande och genom deras försorg afsände på Stockholm; men för öfrigt finna sådane varor afsättning uti Piteå och Luleå Städer, vid Haparanda och på de inom Råneå, Calix och Torneå Socknar inrättade flere fri-marknader. Under sednare åren har Allmogen uti den Öfver Torneå Socken tillydande Capell Församlingen Pajala, äfven öfverfört på vinterföre någon del af Smör-productionen till Norrige, hvarest densamma blifvit med förmon utbytt emot torr fisk, som, derifrån till Haparanda transporterad, sedermera blifvit afyttrad på Stockholm.

Med Land- och Vatten-communicationerne inom Provincen är förhållandet sådant: att alla de Landets Inbyggare, som äro bosatte i nejderne af hafskusten, äga tillfälle att för varu-transporter begagna både kustfart med båtar och den jemte kusten löpande landsväg med alla slags fordon, samt att de Innevånare som bo längre uppåt Landet, men närmare Elfvarne, kunna på desse verkställa alla transporter medelst båtfart eller flottning, hvarvid likväl ofta möter den olägenhet, att varorne måste upplastas, eller

upptagas, och forslas eller dragas öfver land, förbi svårare forssar. Den Allmoge, åter, som bor uti från kusten och Elfvarne aflägsna Skogs-byar, kan, i brist af andre sommarvägar än gångstigar, endast Vintertiden framskaffa tyngre producter till afsättnings-ställena neråt Landet.

Allmänna författningen af den 31 Augusti 1815, om en fri Victualiehandel, har inom detta Län förordsakat en brytning i förra handels-förhållanden, hvilken synbart varit ofördelagtig för Städernes Handlande, men, ehuru samma brytning föranledt till något vingleri ibland Allmogen, samt dragit åtskillige personer ifrån egenteliga Landtmanna-yrken in i handelsberäkningar och företag, har den tvifvelsutan, i det hela, utfallit till Landtmannens nytta, då den lossat de band som tillförene nästan tvingade honom att kasta sig i armarne på Städernes Köpmän och bero af dessas godtfinnande i afseende på priser och liqvidations-sätt. Gårdfari-handeln, eller rättare: den allmännare handelsfrihet, som utöfvas af Westergöthländska Städerne, har deremot ostridigt verkat till stor skada; ty äfven denna aflägsna Province har blifvit flitigt besökt af nämnde Städers Handelsmän och utskickade, som påfört Allmogen hvarjehanda lofgifvit kram, till förfång för härvarande Städers Handlande, mycket öfverflöd till folkets fördärf och kanske ofta förbudit gods, hvilket sednare varit nästan omöjligt att förekomma uti ett vidsträckt Gränse-Län: Man hoppas likväl att se desse missbruk till stor del hämmade, genom de strängare reglementariska föreskrifterne i Eder Kongl. Maj:ts nådiga Kungörelse af den 5:dje Junii innevarande år.

Ibland vidtagne, eller förberedde, anstalter till inre rörelsens upphjelpande uti Norrbotten kunna nämnas: de väganläggningar jemte Piteå och Luleå Elfvar, som nu äro under arbete, på Socknarnes bekostnad, till Fyra à Fem mils längd uppåt Landet, samt inrättandet dels af Fri-marknader vid Haparanda, hvilka redan tagit sin början, dels af en Köping derstädes, för hvilken platsen likväl icke ännu hunnit definitivt bestämmas.

§. 4. Politisk Författning.

a) *Kammarverk.* Under åren 1817 till och med 1821, har Skattdragande Hemmantalet uti Norrbottens kustland blifvit tillökadt med Sjuttio Sex i Skatt gångne Hemmansdelar, svarande emot 25 1/4 hela Mantal; af hvilka likväl de Svartlå Bruk tillydande Frälse-Hemman, som utgöra en

stor del, äro i så svagt skick, att de synas behöfva ytterligare frihets-tid; hvarom fråga äfven är väckt.

Fyratiofem Krono-Nybyggen hafva, med Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes tillstånd, blifvit anlaggde å serskilde trakter af Kustlandet, samt Nybyggarne dervid berättigade att, emot bestämde odlings-skyldigheter, tillgodonjuta viss frihetstid, jemte vanligt odlings-understöd. Dessutom hafva tillstånds-resolutioner blifvit gifne för åtskillige Hemmansägare, att utdika och begagna på Krono-Allmänningarne belägna Myror och Kärr, med tillgodonjutande af ett inskränktare antal frihets-år. Inga Hemman eller Nybyggen hafva råkat i ödesmål under de Fem sistförflutne åren.

Hemmansklyfningar, som hittills, efter skedd undersökning vid Domstolarne, blifvit af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande beviljade efter Inbyggarnes behof och beqvämlighet, utan annan inskränkning, än nödvändigt afseende på hemmanens bestånd, hafva åren 1817 till och med 1821, blifvit verkställde för Åttatiotre Hemman; hvarigenom således lika många nya hemmansrökar, eller hemmansdelar, tillkommit. Erfarenheten har bevisat hemmansklyfningarnes nyttiga inflytande på Landets odling och befolkning. Sedan de nu länge fortgått torde man likväl böra emotse deras aftagande. För det närvarande besittes Kustlandets 526 hela Mantal af 3388 åboer, hvilket antal, öfver hufvud räknadt, lemnar ett resultat af nära 6 1/2 på Mantalet, och bevisar att Jordbruket härstädes skötes i små delar: Detta, i hänseende till Landets och climatets beskaffenhet, nödvändiga förhållande, medförer äfven den fördel att Skatterna icke falla alltför tungt på hvarje jordbrukande individu.

Storskiftesdelningar hafva under de sista Fem åren blifvit fulländade uti minst Tjugo större samfällighets-Byar. Åtskillige sådane delningar äro dessutom påbörjade och fortsättas, eller uppehållas af rättegångar och felande afvittringar; men än flere, som äro begärde och bifallne, kunna icke företagas i brist af Landtmätare. Storskiftenas verkan till jordbrukets förkofran är synbar och kraftig, samt förmodas blifva det än mera när de redan påtänkte serskilda anstalterne, för afvittringars och Storskiftens befrämjande inom det Län, komma till verkställighet.

Utöfningen af Bruks- och Vatten-Verks rättighet till uppdämning, på de

de få ställen en sådan rättighet kan åberopas, har, vetterligen, hitintills icke funnits vara hinderlig för Landets odling.

Såsom allmän regel, i afseende på ägande rätten till jord inom detta Län, gäller: att inga Hemman härstädes tillhöra, hvarken genom köp, donationer eller förpantningar, Läroverk, Fromma Stiftelser eller andre Inrättningar; utan äges Kronohemmanen af Kronan, Skattehemmanen af åboende Skattemannen och de få Frälsehemmanen merendels af Jern-Bruks-Innehafvarne.

b) *Stats-Bidrag.* Deras värdes-belopp å hvarje Beskattnings- eller Prestations Titel, utvisas af Statiska Tabellen, serskilt för hvart slags Hemman och för hvarje näring.

Då fråga är om Statsbidragens verkan på näringarne, genom den tyngd de directe medföra, finnes icke anledning att anse någon af ständige räntorne tryckande, ej eller någon viss näring, framför den andra, utaf desse räntor belastad: om Bevillningarne äger, i det hela, lika anmärkning rum, äfven hvad afgiften efter Fastighets värdet beträffar, helst som odlad Jordegendom i synnerhet bibehållit sig, om icke snarare stigit, i pris sedan 1818: Nästan alla under sistförflutne åren skedde köpe-afhandlingar vittna åtminstone om Hemmansdelars stigande utöfver uppskattnings-värdet. Olikhet i skyldigheter vid den und r ständige räntorne inbegripne Afrads- och Krono-Tionde Spannmålens forslande, äger väl rum, och kan förmodeligen icke alldeles undanröjas; men någon klagan öfver detta förhållande förspörjes just icke. För öfrigt lära de rättelser härutinnan, som äro möjelige, ske genom det för Länet föreslagne nya Indelnings-Verket och en i fråga kommen förändring uti dispositionen öfver Krono Tionden.

Roteringen, som är ganska stark uti detta Län, emedan i allmänhet hvarje helt Mantal håller Soldat, har före detta blifvit ansedd tarfva rättelse, till hvilken ända visse åtgärder äfven äro vidtagne för Roteringsjemkning: Det kan likväl härvid erindras, att Roterings tyngden blifvit något lättad sedan allmänna Beväringens inrättande, derigenom Soldat-legan nu är mycket nedsatt, eller alldeles försvunnen, och Rotarne dessutom blifvit frie från skyldigheten att fylla afgången under krig. Beklädnads-afgiften utgår ojemnt, af den anledning, att ett mindre antal Rotar förbehållit sig

erlägga den efter Kneckte-Contractet, med stadgad förvandling, då deremot pluraliteten af Rotarne betala Sjettedels-bidraget efter Riksmarkegång, hvilket är drygare. Hela Roterings-besväret är väl, enligt vederbörandes uppgifter, uti Tabellen antaget svara emot Sextio Riksdaler årligen, i ett för allt, för hvarje Rota af Indelta Knecktehållet, men man kan hafva någon anledning tro denne beräkning för hög, i anseende dertill, att afgiften för Vacante och Under-Officers-Rotar vanligen belöper till Fem Tunnor Korn, utom Mötes-passevolancen och Beklädnads-bidraget, hvilket allt närmast svarar i värde emot Femtio Riksdaler årligen. Extra Roteringen är beräknad till Aderton Riksdalers kostnad för hvarje Rote, svarande emot nu gällande Rotefrihets-afgiften i fredstid, med femtio procents presumtiv tillökning för uppsättningen vid infallande krig.

Clericiets aflöning, till så vidt den directe af skattskyldige bestrides, rättar sig här i Orten efter Tiondesättning och gamla, ehuru ej stadfästade öfverenskommelser, samt är i Tabellen beräknad efter Fem års medium af Clereciets årlige inkomster, sådane desse till Bevillning blifvit taxerade.

Ibland onera, som äro tryckande genom sin natur och sättet hvarpå de skola utgöras, förekommer här, såsom annorstädes, skjutsnings-prestationen, hvarunder inbegripes Håll- Reserv- Krono- och Fattig-skjuts. Hållskjutsen är för Landtmannen visserligen betungande, enär den medtager i Svenska Socknarne Femtiotre och i Finska Socknarne EtthundradeFyra Häst- och Karl-Dagsverken å hvarje helt Mantal för året. Desse Dagsverken, beräknade hälften till Sommar- och andra hälften till Vinter-dagsverken efter Markegång, utgöra hvad Tabellen för skjutsnings-prestationen upptager; ty skjutslegan, som för hållskjutsningen inflyter, är betraktad såsom ersättning för resor till och ifrån Gästgifvaregårdarne, samt till fyllnad i ersättningen för Reserv, Krono- och Fattig-skjutsar. Skulle skjutsnings-prestationen verkeligen utgå af Landet med contant, enligt nyssnämnde värdesberäkning, blefve den, utan tvifvel, än mera tryckande i sin tillämpning; men nu lindras tyngden ofta af bi omständigheter, som just äro en följd af prestations sättet; ehuru deras verkan icke kunnat bringas i calcul. Den nära dubbelt större tyngd, jemförelsevis emot Svenska Socknarne, som de Finska få vidkännas genom Hållskjutsen, har egenteligen tillkommit i följd af desse Socknars vid sista fredsslutet — skedde klyfning, hvarefter all skjutsskyldighet för nuvarande Ryske andelarne af samme Socknar upphört inom Svenska området, hvarest hufvuddelen af de förut gemensamma vä-

garne äro belägne. Att, för öfrigt, Hemmanens läge i allmänhet verkar, till skjutsnings-besvärets underlättrande för det ena och försvårande för det andra Hemmanet, är naturligt, då inom Länet allenast en större landsväg finnes, som följer Hafskusten, och hvarå skjutsnings-prestationen egentligen måste fullgöras; men af detta förhållande lida icke de invid vägen belägne, utan de aflägsnare Hemmanen; ty deras skjutsnings-skyldighet sins emellan är i allt lika efter Skatte-talet.

Väghållning, hvarmed äfven förstås utbuskning af intervägar, snöplogning och snöskottning vårtiden, träffar äfven olika serskilde delar af Länet. I Svenska Socknarne utgör Allmogen den häraf uppkommande tunga efter skatt och inom hvarje Socken, för öfrigt, efter likstämmige grunder, så, att, sedan landsvägen blifvit uppmätt och graderad, har hvarje Hemmansägare fått sig på bestämdt ställe anvisad den vägalängd, han bör underhålla; och anses kostnaden, som, hvad sommarvägen beträffar, icke genom några serskilte accorder är till beloppet reglerad, kunna, med inberäkning af Broars vidmagthållande, uppgå i ett för allt till Etthundrade Tjugo Riksdaler Banco milen; hvadan ock då snöplognings-besväret, enligt fastställde öfverenskommelser, emellan Byamän som bo vid Landsvägen och Socknarnes öfrige Invånare, ensamt betalas med Åttatio Riksdaler Banco för hvarje mil, — hela väg-underhålls-kostnaden belöper för Svenska Socknarne till FyraTusendeTrehundrade Riksdaler. Väghållnings-besväret i Finska Socknarne faller synnerligen ojemnt på Allmogen uti serskilde Socknar, i följd af gällande föreskrifter, om hvilkas tillämpning tvist likväl är hos Eders Kongl. Majts Befallningshafvande anhängig: Af hela väghållningskostnaden derstädes, beräknad till 1,770 Riksdaler, vidkännes emedlertid ÖfverTorneå Socken, på 48 1/24 Mantal, den mindre delen, eller omkring 720 Riksdaler, men Carl Gustafs och NederTorneå Socknar, på tillhopa 46 9/16 Mantal, drygaste delen, svarande ungefärligen emot 1050 Riksdaler årligen.

Inqvartering förefaller sällan uti Norrbotten, och har, under de sistförflutne Fem åren, inskränkt sig till de tillfällen, då Allmänna Beväringen och Regements-Recruter skolat samlas för vapen-öfningar, eller Regementsmöten inträffat. Detta onus medförer således i det hela ringa kostnad; men denne drabbar nästan alltid samme vid Landsvägen belägne Hemman, och är endast i detta afseende betungande, när Socknarnes öfrige Invånare icke godvilligt komma de inqvarterings-skyldige till hjelp.

Byggnadsskyldigheten vid Kyrkor, Prästegårdar, Tingshus, Socken- och Uppbördsstugor, Tionde Spannmåls Bodar, Sockne-Arrester och Munderings-Bodar, samt kostnaden för Ved och Ljus till Ting, Stämmor och Sockne-arrester, hafva blifvit beräknade att i värde motsvara 27.0 Riksdaler årligen för hela kustlandet: Deraf belöpa 1660 Riksdaler för sådane prestationer hvarifrån Boställs- och visse andre Hemman äro frie. För öfrigt innefattas i Tabellen, under titeln: diverse onera och allmänna besvär, aflöningarne för Sockne-Skrifvare, Fångväktare, Fjerdingsmän, Sockne-Profosser och Brofogdar i allmänhet, samt äfven för Tingstolkar och Paru Uppsyningsmän i Finska Socknarne, hvartill kommer Kronobrefbäringskostnaden derstädes, som, i brist af postgång, serskilt betungar Orten, utöfver vanligheten på andra ställen.

Såsom Bihang åtföljer sluteligen medfogade uträkning (Lit. F.) öfver Medelpriserne efter 1817 till och med 1821 årens Markegångar.

c) *Politie.* Sådane allmänna anstalter för ordningens och sedlighetens vidmagthållande finnas icke, som uteslutande tillhöra Norrbottens Län; utan måste nämnde ändamål härstädes uppfyllas genom Kyrko-Disciplinen och genom handhafvande af veridslig Lag. —

På Landsbyggden finnas inga ordenteliga Skolor inrättade; utan bestrides Barnaundervisningen ibland Allmogen till stor del af Föräldrarne, och dessutom af afskedade Soldater och andre personer, som gå omkring i Byarne för att lära Barn läsa och skrifva. Trivial Skolan uti Piteå Stad och Luleå Stads Pædagogie äro således de enda reglerade Undervisnings-Verken inom kustlandet.

För Hälso vården har Norrbottens Län icke hunnit få någon egen allmän Inrättning; utan begagnas hittills Umeå Lazarett vid förefallande behof. Sedan, genom besparingar å Curhus medlen, fond till Lazaretts-byggnad nu blifvit samlad, lärer likväl sådan byggnad snart komma att verkställas i Piteå Stad. Innom hela Norrbotten finnas endast tvenne graduerade Läkare — och dessutom — en annan: Barnmorskor äro anställde i alla större Socknar af kustlandet. Vaccinations-anstalterne äro, efter vidtagne kraftiga anstalter till deras i ordning bringande, nu mera i det skick, att de svara emot ändamålet; Och hafva smittkoppor icke visat sig någorstädes under de fem sist förflutne åren.

Fattigvården

Fattigvården förestås på Landet af Kyrkoherdarne och Kyrko-Rådets Ledamöter, samt Kyrkovärdarne. Hvarje Församling underhåller sina fattige dels genom medel, som insamlas vid Begrafningar, Bröllop och flere tillfällen, dels genom öfverenskomne bidrag i Spinnmål, hvilka af hemmansägarne utgöras. Endast i Luleå Socken är en Fattigstuga inrättad, der några uslingar underhållas; men i öfrigt få fattighjonen uti Svenska Socknarne vissa tider på året uppbära understöd i penningar och Spannmål, samt sjelfve ombesörja sin skötsel uti Byarne hvartill de höra: De åter, som icke kunna sig på något sätt vårda, gå vanligen tourvis omkring i Socknarne, samt njuta således tillsyn och underhåll af Invånarne. Innom Finska Socknarne, Pajala Capell församling undantagen, har, sedan 1774, den ordning varit gällande för fattigförsörjningen, att hvarje Socken blifvit indelad uti vissa Rotar, till tvenne mantal å hvardera, hvilka Rotar, efter tour emellan Interessenterne, måste hvardera underhålla antingen en gammal orklös person, eller tvenne fattige små barn; och utbetala Rotarne i fattighjelp, då de fattige icke å Roten vistas, 2 till 3 tunnor Korn och 2 till 3 Rdr i penningar årligen. Med sådane anstalter till fattigas underhållande, anses kostnaden för fattigvården uppgå i Svenska Socknarne till 2000:de Riksdaler tillhopa och i Finska Socknarne till sammanräknade 1100:de Riksdaler årligen; således, jemförelsevis emot folkmängden, mycket högre uti de sednare.

Om allmänna fattigvården uti Norrbotten icke medtager lika stora kostnader, som i flere andra delar af Riket, hvilket är sannolikt då Svenska Socknarne, med omkring 23 000:de Invånare, påkosta endast 2000:de Riksdaler till fattigas underhållande; så torde ordsaken vara, att detta, i förhållande till vidden, ringa befolkade Land ännu tillbjuder obegagnade näringstillfällen och många utvägar till uppehälle för den som vill och kan arbeta; hvarföre antalet på de fattiga, som i vanliga år, eller när missväxt icke inträffar, behöfva anlita fattigvården, inskränker sig till bräckelige och ålderstigne uslingar, samt minderåriga barn efter utfattige föräldrar. Det bör likväl i underdånighet härvid anmärkas att, här såsom annorstädes, många lättingar föda sig till det mästa på den enskilda välgörenhetens bekostnad, med bettlande; och detta gäller i synnerhet om utarmade Lappar, som stundom kringstryka Landet hoptals, utan vilja och utan förmåga att nära sig genom arbete; men det förekommer mig tvifvelagtigt, huruvida det

icke må vara bättre att lemna saken i detta skick, än att alltför långt utsträcka fattigförsörjnings-anstalterne.

Till Gästgifverier äro visse vid Landsvägen och större Strömmar belägne Hemman utsedde, hvilka till större delen åtnjuta antingen Roterings frihet eller understöd i Roteringen, men för någon del sakna dylik förmån. Skjutsningen bestrides af hemmansägarne inom hvarje Socken på dithörande vägar, undantagande Öfver Calix, som, sjelf utan Landsväg, fullgör sin skjutsnings-skyldighet inom Neder Calix Socken. Ordningen vid Gästgifvaregärdarne upprätthålles på det nogaste, så att resande torde på få ställen betjenas med mera pålitlighet och skyndsamhet, än i detta Län.

Särskilte anstalter till Odjurs utrotande hafva aldrig funnits nödige; ty neråt kustlandet visa sig sällan Rofdjur och de som uppehålla sig i mindre bebodda trakter uppåt Lappmarksgränsen, bestående af Björn, Räf, Warg och Vielfras, äro ej talrika. Då sådane Rofdjur någon gång blifva upptäckte, kunna de vanligen icke undkomma, emedan många af Landets Invånare äga fullkomlig färdighet i Jägare-konsten.

§. 5. Städer.

a) *Piteå Stad*, belägen på en holme uti Piteå Elf, en half mil från Elfvens utlopp i Bottniska Viken, har hamnställe nära intill Staden; men Elfvens mynning är nu mera så uppgrundad, att Fartygen ej med last kunna inkomma till hamnen.

Handel jemte Sjöfart, Jordbruk med Boskapsskötsel och fiske, äro de näringar hvarpå Stadens bestånd sig grundar: Handtverkerierne bidraga mindre dertill.

Af öfverskotts-producter ifrån Piteå Socken och angränsande Orter inom Westerbottens Län, nemligen Skellefteå och Burträsk Socknar, samt Arvidsjaurs och Arjeplougs Lappmarker, uppköpa de Handlande: Tjära, Bräder, Smör, Fisk, Skinnvaror, Rehnkött och Rehnshudar. Exporthandeln med desse producter är nu helt och hållet inhemsk; ty, ehuru Staden äger Stapelrättighet, har på flere år intet Fartyg blifvit expedieradt Utrikes; utan är Stockholm hufvudsakliga afsättnings-stället, hvarifrån Stadens Handlande äfven återhämta sine förlag af Spannmål, Salt, Tobak, Specerier och Kramvaror, hvarmed de sedan förse trafiquerande i Staden och på mark-

naderne uti ofvannämnde Lappmarker. — Föröfrigt befinner sig Stadens handel i aftagande, hvilket till stor del tillskrifves Allmogens nu varande frihet, att drifva handel med Landtmannavaror och sjelf afskeppa dem på andra orter, en frihet som mycket begagnas och har till följd, att Bönder och andre personer ofta återtaga Salt, Tobak och Specerier, för att på Landsbygden till salu hållas. I Kramvaru-handeln anses Vestergöthländska Städernes utskickade hafva gjort mycket intrång. — Efter mitt omdöme är likväl de Handlandes felagtiga sätt att köpslaga, ofta utan bestämmande af visst pris och alltid utan genast uppgörande liqvid, en medverkande ordsak till Stadshandelns förfall; äfven som den omständigheten, att de Handlande vanligen beräkna sig en alltför ojemn och öfverdrifven Handelsvinst.

Stadens Sjöfart inskränker sig nu mera till transporterande, till och från Stockholm samt andre Orter inom Riket, af Ortens producter och hemförande af de Handlandes förlags-artiklar.

Jordbruk för Spannmåls production idkas af Stadens fleste Invånare, i sammanhang med Boskaps-skötsel, begge delarne för husbehof; och skötas desse Borgerskapets bi-näringar med omsorg, jordbruket merendels efter vexel-method; så att Stadens donations och öfrige ägor äro väl häfdade och mycket förmerade genom uppodlingar, som årligen fortgå; men ingen del af jorden användes till frambringande af salu-växter, såsom Tobak och Färgstofter, hvilka dessutom, må hända, icke skulle trifvas i detta climat.

Fiske idkas icke endast af Fiskerskapet, utan jemväl af Stadens fleste Handtverkare. — Strömmings-fisket är det indrägtigaste och sysslosätter långt in på hösten många personer vid Fiskelägena, hvarifrån Strömmingen, insaltad, vanligen genast afföres till Österbotten, der den tillförne blifvit utbytt emot Spannmål, men nu mera, i anseende till den höga Spannmålstullen, föryttras emot contant eller andre bytesvaror. — Man har för öfrigt icke anledning förmoda, att fiskeri-näringen kommit i förändradt skick under de Fem sista åren.

Handtverkerierne, med undantag för Guldsmeder och Färgare, som äga någorlunda god rörelse och kunna lefva af Handtverket, äro föga lönande, så att deras idkare i allmänhet nödgas begagna fiske såsom en binäring, för att kunna föda sig och betala de borgerliga rörelsen åtföljande onera-

Något Handtverkeriernes synnerliga till- eller aftagande under sista qvinquennium har icke kunnat förmärkas.

Vid de här förut uppgifne förhållanden, kan Stadens inflytande på Landets cultur, näringar och konstflit icke vara betydligt. — Serskilda prohibitiva författningar till förmon för Staden finnas nu mera inga, sedan den i Stadens privilegier, af den 12 Maj 1631, Borgerskapet lemnade rättighet, att ensamme drifva handel i Piteå, Skellefteå och Burträsk Socknar, försvunnit.

Uti Staden finnes en på det allmännas bekostnad väl underhållen Trivial-Skola, som lemnar godt tillfälle för ynglingars undervisande i vanliga stycken. För Sjukvård har Staden ingen serskild inrättning: icke eller för Fattigvården, som deremot, till högst nödig del, besörjes genom utdelande af sammanskotts-medel.

Inom Staden är ett mindre Gästgifveri, som af invånarne uppehålles, till fortskaffande af de resande hvilka i Staden hafva göromål. Nyligen är väl, med afseende på Landshöfdinge-Sätets hitflyttning, beslut vidtaget om ett ordenteligt Ombytes-Gästgifveris inrättande härstädes, med skjutsnings biträde från Piteå Socken; men sådant har ännu icke kommit till verkställighet.

b) *Luleå Stad*, belägen vid en djup fjerd af Hafvet, uti hvilken Luleå Elf utfaller, äger god och säker hamn, hvartill väl inloppet är något besvärligt, såsom utgörande en af många öar och klippor samt på visse ställen af sandreflar tillsluten Skärgård, men dock tillgängeligt och farbart för de största fartyg.

Stadens bestånd beror af Handel och Sjöfart: Jordbruk jemte Boskapsskötsel och Fiske bidraga äfven dertill något; men Handtverkerierne mindre.

Handeln grundar sig på öfverskotts-producter från Luleå, Råneå, Öfver Calix och Neder Calix Socknar, samt Jockmarks och Gellivare Lappmarker, hvarest de Handlande, dels och i synnerhet vid Marknaderne, dels äfven serskilt, uppköpa Tjära, Trädvaror, Smör, Fisk, Skinnvaror, Rehnkött, Rehnshudar och Limm m. m., hvarmed Export-handeln sedermera

mera idkas till någon del på Utrikes Orter, men hufvudsakeligen Inrikes och på Stockholm; från hvilket sednare ställe de Handlande jemväl för det mästa återhämta sine förlags-artiklar, bestående af Spannmål, Salt, Tobak, Specerier och Kramvaror, med mera, hvilka derefter afyttras antingen inom Staden, till trafiquerande, eller ock vid de flere Marknader som årligen hållas inom Stadens ofvannämnde handels-district. Handels-förhållanderna bibehålla sig, för öfrigt, någorlunda liflige och till Stadens fördel, fastän klagan derstädes, af lika anledningar som i Piteå Stad, stundom föres öfver minut-handelns förfall. Sjöfarten, som svarar emot Stadens behof, för borrttransporterande af Ortens producter och hemförande af de Handlandes förlags-artiklar, har vanligen äfven sträckt sig derutöfver, till fraktresor på aflägsnare vatten, genom hvilka Rederierne ofta haft förtjenst, men under hvilka ett större Fartyg förra året gått förlorat på Svarta Hafvet, till Handelns verkliga afsaknad.

Om det med Boskaps-skötsel förenade Jordbruk, som Stadens fleste Invånare drifva till husbehof, åberopas anförandet för Piteå Stad; hvarvid den anmärkning likväl äger rum, att Luleå Stads Jordägor äro mera inskränkte, och svara, i areal-rymd, ej till hälften emot Piteå Stads.

Angående Fiskeri-näringens tillstånd gäller äfven hvad för Piteå Stad är anfört, med tillägg, att som Luleå Stads Inbyggare hafva fördelagtigare Fiske-lägen, kan näringen anses vara i samma förhållande vigtig derstädes, jemförelsevis emot Piteå Stad.

Handtverkeriernes ställning är i allt lika som för Piteå Stad blifvit uppgifvit.

Slutföljden af de här förut gjorde uppgifter, om Borgerliga rörelsens beskaffenhet uti Luleå Stad, synes blifva: att denne Stad har ett nyttigt och icke obetydligt inflytande på Landets cultur och näringar, genom beredande afsättning för dessas producter. Inga serskilda prohibitiva författningar till Stadens förmon, äro nu mera i kraft, sedan den uteslutande Handelsrättighet Stadens Borgare af ålder fått utöfva inom visse Socknar, långt före detta upphört att gälla.

Af allmänna Inrättningar för undervisning finnes inom Staden ett Pæ-

dagogie, der Stadens ynglingar, och andre, undervisas under handledning af tvenne Lärare som lönas af Kronans medel.

För Sjukvård har Staden ingen serskild inrättning: Fattigvården inskränker sig till utdelande af contante understöd åt mäst behöfvande, utaf visse dertill anslagne medel, eller skeende sammanskott.

Ett mindre Gästgifveri, som af Stadens Invånare uppehålles, finnes derstädes inrättat, för fortskaffande af Resande och trafiquerande, som hafva ärender till Staden. Stadens läge, en mil från allmänna Landsvägen, friar den från deltagande i annan skjutsning.

c) *Haparanda Stad*, för hvilken grundläggnings-bref år 1812 blifvit utfärdat, har sitt läge utsett öfverst vid Bottniska Viken en mil från Torneå Elfs mynning, med förträffeligt hamnställe; men anläggningen har likväl saknat framgång, så att Staden hittills äger endast 23 Invånare, tillhörande till stor del en der bosatt Färgares hushåll. — Ordsakerne härtill äro åtskillige och ibland dem Stadsplatsens local, afskiljd från Torneå Elf, samt vanliga upplags- och handelsställena derinvid, hvarest några, under sista krig med Ryssland, från Torneå Stad utflyttade Handlande bosatt sig och drifva handel. Synnerligen af sådane anledningar har Eders Kongl. Maj:t, under den 5:te December sistledit år, i Nåder lemnat bifall till en Köpings anläggande och Marknaders hållande på tjenligt ställe nära Elfven, inom Haparanda Bys område; och derefter hafva många personer sökt och erhållit tillstånd att husligen nedsätta sig uti nya Staden eller Köpingen, för hvilken sednare sjelfva platsen dock ännu icke blifvit utstakad.

Emedlertid hafva, sedan Torneå Stad skiljdes från Sverige, öfverskottsproducterne från Svenska andelarne af Torneå Socknar och de der ofvanom belägne Lappmarker, till så vidt Allmogen icke sjelf afört samme producter på Stockholm, eller annorstädes, funnit afsättning hos ofvannämnde uti Neder Torneå Socken bosatte Handlande, som till en del äro Fartygsägare och äfven kunnat hålla Allmogen Spannmål, Salt och Tobak, med mera, tillhanda. En af desse Handlande har nyligen, efter i Haparanda Stad vunnen burskaps-rättighet, expedierat Fartyg på Utrikes Ort. Med tiden torde således Staden och den nya Köpingen, i synnerhet, blifva för Landet vigtiga handels-platser.

CAP. 2:dra.

Om Norrbottens Lappmarker.

§. 1. Landets Allmänna Beskaffenhet.

De Lappmarker som tillhöra Norrbottens Län, och hvilka i en halfcirkel omgifva kustlandet ifrån Westerbottens Läns gräns intill Riksgränsen emot Ryssland, samt hvilkas fjellryggar utgöra Rikets gräns emot Norriges öfre delar, anses, enligt skedd uträkning efter den serskilda Chartan öfver Norrbotten, innehålla i areal vidd:

Södra Lappmarks-Fögderiet, bestående af Jockmocks Socken med Qvickjocks Capell-Församling och Gelliware Socken . .	332 1/2
och Norra Lappmarks-Fögderiet, bestående af Juckasjerfvi och Enontekis Socknar	170 1/10
eller tillhopa i Qvadrat mil .	502 3/5

Landskapet bildas af fjellberg och deras utgreningar, hvilka sednare, i den mon de aflägsna sig från hufvudbergen, sänka sig mer och mindre, samt lemna rum dels för de vattensamlingar, som Landets mångfalldige Sjöar, Träsk och Myror innehålla, dels för de deremellan liggande hedland och Skogar, hvaraf torra Landsträckorne egenteligen bestå. — Ifrån de på fjellena befintelige, eller annars inom Lappmarksgränsen belägne Träsk utgå alla större Strömmar som genomskära kustlandet, undantagande Piteå Elf, som har sin upprinnelse inom Westerbottens Läns Lappmarker: Merendels äro desse större Strömmar bildade af flere mindre som förenat sig inom Lappmarksgränsen.

Nordligaste, eller öfra delarne af Norrbottens Lappmarker, hafva ingen annan Skog än fjellbjörken (Betula Alpina) samt, omkring stränderne af bäckar och rännilar, vide-buskar; men i de sydligare eller närmare intill kustlandet belägne trakterne växa samme trådslag, som finnas i kustlandets öfre trakter, såsom vanlig Björk och Tall samt något Gran och Abl. Växtligheten, äfvensom trädens godhet, aftager likväl allestädes i förhållande till afståndet ifrån hafskusten. Endast i desse sistnämnde sydligare Lappmarks-trakter träffas bostäder och ständige Inbyggare; hvaremot fjelltrakterne och regionen närmast derintill äro de nomadiska Lapparnes odelade tillhåll.

Rådande jordmånen på uppodlade ställen är gröfre och finare sand, blandad med någon specklera: Blott såsom undantag träffas någon gång god åkerjord, af mylla med blandningar. På naturliga ängar och lägenheter till ängsodling är mera tillgång, synnerligen i de lägre nejder som vattnas af grunda Elfvar och Bäckar; hvarförutan visse myror och kärr, som kunna afbergas hvart annat, tredje eller fjerde år, lemna någon hö afkomst. Erfarenheten har bevisat, att inom ej serdeles långa perioder förminskas vattensamlingarne uti Lappmarkerne ganska betydligt, i följd af naturliga ordsaker; och är således troligt, att genom aflopps beredande för det öfverflödiga vattnet, mycket land skulle kunna derstädes vinnas med måttligt arbete; men sådane anstalter öfverstiga ännu i allmänhet Invånarnes krafter och skulle äfven, vid närvarande omständigheter, vara utan ändamål att i stort vidtaga.

§. 2. Invånare.

Dessa bestå hufvudsakeligen af Lappar och dessutom af Svenske eller Finske nybyggare. Som inga Mantalsskrifningar hållas i Lappmarkerne, kan folkmängden derstädes icke uppgifvas annorlunda än approximatift, med grund af anteckningarne till 1820 års qvinqvennii-Tabell; och anses den hafva utgjort år 1821, jemlikt sammandraget öfver Landets folkmängd (Lit. C.) tillhopa 3,836 personer af alla åldrar.

Huruvida Folkstocken undergått väsendtelig förändring under de fem åren 1817 till och med 1821, har icke kunnat med visshet utredas, i brist på den år 1815 upprättade qvinqvennii-Tabellen; men det är sannolikt, att Lappska Folkstammen, enligt det förhållande som, före detta, länge ägt rum, fortfarit att vara i aftagande, under det nybyggarnes folknummer något tilltagit. Såsom orsaker till Lapparnes förminskning uppgifvas: Rehnskötselns aftagande, medelst inträffade farsoter och Rofdjurs härjande ibland Rehnhjordarne samt intrång af Nybyggare, som tillegnat sig fordna Rehnbetesland; Lapp-Allmogens förfördelande genom misshandlingar och prejerier; äfvensom för denne Allmoge saknad förtjenst af foror för Jern-Bruken, hvilket sednare skall vållat att Rehnhjordarne blifvit starkt tillgripne, för att fylla behofvet af mjöl och Salt; men ehuru desse tillfälliga ordsaker torde hafva bidragit till många individuers obestånd, synas de likväl icke kunna vara de egenteligen verkande; utan lärer man få söka desse uti det inflytande som cultur och civilisation öfver allt medföra,

mer

mer eller mindre skyndsamt, när de inträngа i Länder som äro bebodde af vilda eller nomadiska folkslag. Hos desse vinner civilisationens skadliga sida ofta förr burskap, än den nyttiga; och detta har äfven inträffat i hänseende till Lapparne, hvilke genom umgänget med nedra Landets inbyggare blifvit starkt begifne på fylleri och deraf följande oseder. De Lappar, som, för tillfredsställande af smaken för Brännvin, börja misshushålla och sluteligen förskingra sine Rehnhjordar, måste sedan upphöra med det nomadiska lefnadssättet och nedkomma då merendels till kustlandet, der de, såsom både oskickelige och lättjefulle, samt i öfrigt alltför svaga vid Jordbruks-arbete och tyngre göromål, i synnerhet lifnära sig med att vakta kreatur öfver sommaren och tigga under vintren, i hvilken osäkra ställning de vanligen sakna medel till slägtets fortplantande. Exempel finnas väl, både innom Lappmarkerne och i öfra kustlandet, på Lappar som nedsatt sig såsom nybyggare, hvaribland några sköta jordbruket med omtanka; men desse utgöra allenast undantag ifrån regeln. Många Lappars utflyttning till Norrige, under sednare decennier, angifves jemväl såsom en af orsakerne till Lapparnes förminskning innom visse districter af Svenska Området.

Lapparnes korrta växt, små bruna ögon, samt mörka hår och ansigtesfärg, utmärka dem omisskänneligen såsom en egen folkstam: oagtadt deras svaga kroppsbyggnad äro de, genom uppfostran och vana, så härdade emot det nomadiska lefnadssättets alla besvärligheter i ett hårdt climat, att de föredraga detsamma framför den bosatte Innevånarens mindre äfventyrliga men omsorgsfullare tillstånd; äfvensom de gerna sky alla göromål som medföra jemn sysslosättning. Det inrotade missbruket af brännvin och få andre fall undantagne, är civilisationens verkan på Lapparnes seder och lynne föga märkbar; utan synas de ännu i allmänhet bibehålla den nordlige nomadens vanlige caracters-drag. Nybyggarne uti Lappmarkerne likna till utseende, lynne och seder Svenske eller Finske Inbyggarne i kustlandet, ifrån hvilka de äfven härstamma.

Välståndet ibland Lapparne kan, vid det förhållande som härförut i underdånighet är vordet anfört, icke betraktas annorlunda än såsom aftagande, ehuru de ännu finnas som besitta verkelig förmögenhet i Rehnhjordar. Ibland Nybyggarne, hvilka till större delen hämta sitt bestånd ifrån Boskaps-skötsel, ehuru några idka ett lönande åkerbruk; är välmågan myc-

ket ojemn, och beror hufvudsakeligen af Nybyggarnes egen flit och omtanka. De mindre förmögnes antal är dock öfvervägande, fastän behållne och förmögne äfven finnas på åtskillige ställen.

§. 3. Näringar.

a) *Rehnskötsel.* Är än i dag den hufvudnäring som underhåller Landets fleste Innevånare; ty ifrån sine Rehnhjordar hämtar Lappen dagelig spis och klädebonad, samt bytesmedlet hvarigenom han förskaffar sig mjöl, salt och öfrige förnödenheter. I de nordligaste Lappmarkerne, Enontekis Juckasjerfwi, äro Rehnarne af större slag, än i de sydligare Gelliware och Jockmock: de öfverträffas dock alla i storlek och styrka af Vild Rehnen, som någon gång fångas eller skjutes på aflägsna trakter. Man har icke anledning förmoda, att Rehnskötseln bedrifves hvarken bättre eller sämre nu, än för århundraden tillbaka; men, sådant oaktadt, är Rehnhjordarnes beständiga aftagande en erfarenhets-regel, som beklageligen icke kan vederläggas, och hvartill jag här förut sökt i underdånighet utreda orsakerne, till hvilka likväl torde kunna läggas den svårighet att framföda hjordarne, som i sednare tider ofta skall inträffat, då, genom omväxlande väderlek vid vintrens början, Rehnbetet blifvit betäckt med en hård isskorpa, som hindrat dess åtkomst för Rehnarne.

För öfrigt är icke möjligt att bestämma, om och huruvida något Rehnskötselns verkeliga aftagande ägt rum under de sista fem åren; ty, af fördom att upptäckten skall medföra olycka, döljer Lappen sorgfälligt beskaffenheten och storleken af dess Rehnmagt; och det låter sig icke göra att genom Krono-Betjenters åtgärd förskaffa tillförlitelig underrättelse derom. Efter sannolika anledningar lärer man dock kunna antaga Rehnkreaturens antal i samtelige Lappmarkerne till minst 30,000 och högst 55,000.

b) *Jordbruk.* Idkas något af de fleste hemmansägare och nybyggare i Lappmarkerne, hvilka i allmänhet hufda sin åker efter gammal sedvana, ofullkomligt, och beså den årligen med korn, det enda säde som hittills kommit i bruk, Undantagande i Wittangi by af Juckasjerwi Socken, samt på ett och annat ställe dessutom, hvarest läget är förmånligt och åkerhjorden god, samt skörd årligen får upphämtas, är sädes-afkastningen uti Lappmarkerne att anse såsom mera tillfällig, emedan grödan ofta förderfvas af frost innan den hinner till mognad; men äfven då säden mognar är afkastningen otillräcklig emot odlarens behof; hvarföre fyllnaden anskaffas

dels ifrån Kustlandet, dels ock, af de längst i norr bosatte Nybyggare, ifrån Norrige. Potatoes odlingen har ännu icke kommit sig före inom Lappmarkerne; utan äro Rofvor den enda växt som, jemte Kornet, derstädes i allmänhet odlas. Vid sådane omständigheter och vid de öfrige förhållanden, som äga rum i Lappmarkerne, finnes ingen måttstock hvarefter jordbrukets aftagande eller tilltagande, under den korrta perioden af fem år, skulle kunna bedömmas.

c) *Boskaps-skötsel.* Idkas af Nybyggarne med mera drift och framgång, än jordbruket. Naturliga ängar, som blifvit uppröjde i synnerhet omkring Bäckar och mindre Elfvar, lemna någon del af fodertillgångarne; men till större delen upphämtas desse ifrån Myror och kärr, som endast få afbärgas hvart annat, tredje eller fjerde år; hvarföre utfordringen måste underhjelpas med Rehnmossa och löf. Betesmarker finnas tillräckligt uti skogsdalder, samt omkring Landet många träsk och mossar.

Kreaturs-racerne äro de samma som i tillgränsande orter af kustlandet; och gäller lika regel om Boskapens behandling och ans, i följd hvaraf de Finska Nybyggarne derutinnan öfverträffa de Svenska. Af Ladugårdsafkastningen föryttras årligen något Smör dels till Kustlandets Handlande, dels till Norrige. Angående Boskapsskötselns tillväxt, eller aftagande, åberopas i underdånighet hvad anförandet i sådan fråga om Jordbruket innehåller.

d) *Skogar.* Nedanom i fjelltrakterne äro de, då man endast afser Landets behof, dels tillräckelige, dels i öfverflöd att tillgå, bestående af mest Tall, något Björk och litet Gran. Alla Skogar äro oskiftade och begagnas af Invånarne efter lägenhet och nödtorft. Skogshushållning är följakteligen ingenstädes påtänkt. Icke eller hafva skogsbesparande förändringar i byggnads- och stängsel-sätt ägt rum.

e) *Bergsrörelse.* Denne är afhandlat vid fråga om Bergsrörelsen uti Norrbottens Kustland, Cap. 1. §. 3.

f) *Bindringar.* *Jagt* idkas både af Lappar och Nybyggare, i den mån tillgång finnes, och bidrager något att förskaffa dem lifsmedel. Rofdjursskinn, gråverk och harskinn äro, af Jagtens afkastning, de artiklar som kunna föryttras utom Länet.

Fiske begagnas mycket både af fattigare Lappar och Nybyggare, hvilka till stor del derifrån hämta lifsuppehälle: Torr och saltad Fisk nedföres äfven i betydlig mängd till Kustlandet, der den, såsom bytesvara, finner god afsättning emot Spannmål.

Tjärubränning kan, i anseende till den långa och besvärliga varutransporten, icke med serdeles förmån gagnas inom Lappmarkerne, men idkas dock af åtskillige Nybyggare i de närmast Kustlandet belägna trakter. Afkastningen är beräknad under den för Kustlandet uppgifne.

Linkokning verkställes både af Lappar och Nybyggare, i den mon tillgång finnes på Rehnhorn; och inbringar denne binäring årligen något penningar till Landet.

Vinterkörslor. Deraf hafva både Lappar och Nybyggare årligen någon förtjenst, i synnerhet på transport-vägen emellan Haparanda och Finnmarken. Malmforslingen för Jernbrukens behof har deremot, under sednare åren, varit mindre jemn och lönande.

Jemte ofvan uppräknade binäringar sysslosätta sig Lapparne med *Korgflätning* och hafva deraf stundom liten förtjenst, samt Nybyggarne med hvarjehanda slöjder och väfnader till husbehof; men huruvida desse alla binäringar under sista qvinqvennium må hafva antingen tillragit eller aftagit, kan icke med någon visshet bestämmas. Sannolikast är att de i sådant afseende bibehållit sig nästan oförändrade.

g) *Handel i Landet* sker, nästan uteslutande, vid de vanlige marknadstiderne om vintern, då Handlande ifrån Kustlandet infinna sig på marknads-platserne, samt tillbyta sig der Rehnshudar, Rehnkött, Rehntungor, Torr och Färsk Fisk, Smör, vilda Djurs Skinn och Hudar, emot Mjöl, Salt, Brännvin, Tobak, Bly, Krut, Kläde, Vadmal, m. m. och något penningar, hvarmed bytes-handeln salderas. Den ringa Tjärutillverkningen nedföres merendels till Kustlandet, hvarest den vid tillfället föryttras; och härförutan drifver Allmogen i Norra Lappmarkerne någon handel på Norrige, der den, emot Smör, Rehnkött och Rehnshudar m. m.. tillbyter sig Spannmål för egit behof samt Torr och Färsk Saltsjö fisk äfven till afsalu och stundom gagnka betydligt.

Bristen

Bristen på farbara vatten communicationer och på Sommar-vägar hindrar alla handelsresor under annan tid, än vintern, och detta hinder har hittills, lyckligtvis, förekommit gårdfari handelns utsträckande till Lappmarkstrakterne.

§. 4. Politisk Författning.

a) *Kammarverk.* Under de fem sista åren hafva Nitton Nybyggen, efter till ända lupne frihets-år gått i skatt, och Tjugufyra Nybyggen blifvit anlaggde, och hafva hemmansklyfningar, som före detta oftast skett utan förfrågan och tillstånd, blifvit beviljade för Trettiotvå Hemman och Nybyggen. Afvittrings-åtgärder, ehuru på en del ställen nödige till reglerande af Nybyggarnes ägovälden, hafva ännu icke kommit i fråga för Lappmarkerne: Än mindre Storskiftes delningar, fastän det synes otvifvelagtigt, att äfven desse skulle här medföra nytta och uppmuntra odlingsfliten inom större Byalag.

Angående Nyhemmanens och Nybyggenas antal, natur, Skattetal och disposition, i afseende på räntorne, är intet att tillägga hvad Tabellen innehåller: De bearbetade Jern-Grufvornes antal inhämtas äfven af Tabellen; Bruk finnas inga — och, af Vattenverk, endast några husbehofs Sqvalte-Qvarnar.

b) *Stads-bidrag.* Jemte hvad Tabellen upptager kan härvid anmärkas: att grundräntan för Lapplanden, eller för Rehnbetet, den enda skatt Lapp-Allmogen till Kronan utgör och som för hvarje Byalag är bestämd, jemkas eller taxeras årligen i förhållande till hvarje husfaders förmåga att den gälda, samt är i det hela ganska lindrig. Nyhemmans-räntan eller grundskatten, äfven den enda afgift Nybyggarne till Kronan betala, utgår oförvandlad efter 6 2/3:dels Riksdaler på helt Mantal, och är, följakteligen, icke eller betungande. Härförutan erlägga Invånarne inom hvarje Socken de så kallade Inbördes Utskylderne till Tingsbyggnaders och Herrbergens underhållande Krono-brefföringens bestridande, ljus vid Ting och Uppbörd, Fattigvård och andre små gemensamma utgifter; äfvensom de i vanlig ordning ombesörja Kyrkors, Prestegårdars och Skolemästare-boställens byggande och underhållande; utvisande Tabellen beloppet af alla desse onera för de sista fem åren.

För väghållning, Krono- och hållskjutsning, Inqvartering, och mera dylikt, hafva Lappmarks-Inbyggarne inga kostnader att vidkännas, emedan sådane prestationer icke derstädes förefalla.

Ehuru undantag för Lappmarkerne aldrig varit genom Bevillnings-Förordningarne, uttryckeligen stadgade, hafva Allmänna Bevillningar icke någonsin blifvit derstädes påförde; hvartill grunden förmodeligen är hämtad i äldre tider ifrån 1749 års Reglemente om Nybyggarne, och Lapparnes derförinnan åtnjutne friheter, men i sednare tider egenteligen ifrån en sådan häfd vunnen praxis, som likväl förtjenar att än vidare bibehållas.

c) *Politic.* Ecclesiastique- och Skole-väsendet inom Lappmarkerne står under Eders Kongl. Majits Cancellie-Styrelses omedelbara tillsyn; och kan således derom endast upplysas, att undervisningen för närvarande besörjes af Tre Skolemästare, En Missionair och Tretton Catecheter.

Serskilda anstalter för Hälso-vården finnas icke vidare, än i hänseende till vaccinationen, som öfverallt är införd och verkställes, fastän ofta med svårighet, efter gällande föreskrifter i ämnet; så att smittkoppor icke visat sig på många år. Fattig försörjningen, bestrides inom hvarje Socken, af Fattig-Cassor eller genom sammanskotts-medel, merendels på det sätt, att contante understöd utdelas åt de uslingar, som icke sjelfve kunna lifnära sig, men Lapparnes tiggande fattighjon få Kustlandets Invånare för det mesta underhålla. Ordentelige Gästgifverier äro icke inrättade; men alla Nybyggare herbergera och betjena resande med beredvillighet och till dessas fortskaffande bidraga äfven Lapparne. Allmänna anstalter till Rofdjurs utödande kunna icke äga rum och behöfvas ej eller, emedan Rofdjurens värsta fiender, Lapparne, förfölja dem oafbrutit och hindra sämedelst Slägtenas förökande. Vargen gör likväl stundom stor skada på Rehnhjordarne, då vintern är så beskaffad att Lappen icke kan upphinna honom genom skid-löpning.

Stormägtigste, Allernådigste Konung!

Den Berättelse jag haft nåden härförut i underdånighet aflemna torde, med Statistiske Tabellerne jemförd, vägleda till någorlunda säker och bestämd kännedom af Norrbottens Län. Jag har åtminstone bemödat mig

att i djup underdånighet framställa ämnet från en sida som, genom ådagaläggande af Länets verkliga tillstånd, tillgångar och behof, skulle lyckas att vinna Eders Kongl. Maj:ts nådigste uppmärksamhet i allt som än vidare måtte befordra Länets framsteg i odling, befolkning och välstånd; och, uti lika afsigt får jag, för att fullkomna taflan öfver det närvarande, slutligen underdånigst foga till denna Berättelse en approximativ calcul (Lit. G.) öfver de inom Norrbottens Län producerade varor och effecter, som under sistförflutna fem år kunnat afsättas på andra Orter; utvisande samme calcul, att värdesbeloppet af sådane varor, efter ett lindrigt medelpris beräknade, sannolikt uppgått till minst 200:000 Riksdaler Banko årligen.

Med djupaste vördnad, nit och trohet framhärdar

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

Piteå Stad af Lands-Cancelliet
den 30:de November 1822.

Underdånigste Tropligtigste
Tjenare och Undersåte
PAUL ÖHRVALL.

J. G. ROSENLINDH

Litt. B.

Tabell för Städerne i Norrbottens Län.

Städernes Namn.	Hus och Tomter.	Staden tillhörig Jord. Åker.	Äng.	Skog och Betesmark.	Summa Tunneland.	Hemmantal.	Utsäde af: Hwete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatoes.
Piteå Stad	143⅗	77	773	1,550	2,400	3	—	2½	49⅗	—	—	—	17
Luleå Stad	162	209	241	367	817	—	—	20	50	—	—	—	12
Haparanda Stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	305⅗	286	1,014	1,917	3,217	3	—	22½	99⅗	—	—	—	29

Städernes Namn.	Medel-afkastning, sedan Utsädet afdragits. Hwete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatoes.	Underhållne kreatur. Hästar.	Oxar.	Kor.	Ungboskap.	Får.	Swin.	Getter.	Upskattadt wärde. Hus och Tomter.	Stads-Jord.	Bruk, Manufacturier, Fabriker, Qwarnar m. m.	Summa.
Piteå Stad	—	42	217	—	—	—	130	18	5	180	—	53	16	22	32,278	61,594	167	94,039
Luleå Stad	—	76	350	—	—	—	59	25	1	156	53	132	22	73	46,013	52,336	2,000	100,349
Haparanda Stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	118	567	—	—	—	189	43	6	336	53	185	38	95	78,291	113,930	2,167	194,388

Städernes Namn.	Stats-Bidrag. Bewillning. Hus och Tomter.	Stads-Jord.	Borgerlig Näring.	Bruk, Manufacturier, Qwarnar, Fabriquer m. m.	Personer, icke hörande till någon wiss näring.	Summa.	Båtsmans-underhåll.	Clereciets Aflöning. Pastorers.	Comministrars.	Kyrkob. tjenings	Summa.	Fattig-Försörjning.	Skjuts.	Wäghållning.	Diverse Onera m. m.	Summa Stats Bidrag.
Piteå Stad	65	123	583	½	162	933½	184	94	199	70	363	45	100	235	1970	3,830½
Luleå Stad	92	104	728	4	112	1,040	148	100	200	60	360	45	50	280	69	1,992
Haparanda Stad	—	—	85	—	—	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85
Summa	157	227	1396	4½	274	2,058½	332	194	399	130	723	90	150	515	2039	5,907½

Lands-Contoiret i Piteå den 30 November 1822.

F. SELLIN.

Stockholm, tryckt hos Samuel Rumstedt, 1823.

Tabell för Landet uti Norrbottens Lån.

Hemman och Jordlägenheter, Grufwor, Bruk, Fabriker, med flera Lägenheter.	Antal: Mantal	Antal: Öfrige Lägenheter	Utsäde af: Hwete	Råg	Korn	Hafra	Blandsäd	Ärter	Potatoes	Medelafkastning, sedan utsädet är afdragit: Hwete	Råg	Korn	Hafra	Blandsäd	Ärter	Potatoes	Underhållne kreatur: Hästar	Oxar	Kor	Ungboskap	Får	Swin	Getter	Renar	Uppskattadt Wärde
Kustlandet eller det egenteliga Norrbotten.																									
Säterier	$4\frac{21}{60}$	5	—	5	46	—	—	—	9	—	45	184	—	—	-	90	12	2	40	7	62	16	—	—	4,200
Frälse	$55\frac{223}{320}$	66	—	10	210	—	—	—	15	—	150	840	—	—	-	150	77	14	330	80	645	20	180	—	31,000
Krono Skatte	$424\frac{1}{24}$	2001	—	199	15,093	—	32	—	860	—	2977	52,372	—	192	-	8760	3440	222	18,519	4061	35,073	576	794	1,280	1,665,218
Krono	$302\frac{31}{36}$	273	—	14	1,013	—	—	—	64	—	229	4,052	—	—	-	666	255	12	1,459	298	2,655	14	140	320	98,100
Militair-Boställen	$4\frac{47}{48}$	14	—	9	113	—	—	—	20	—	135	452	—	—	-	205	31	12	142	29	246	31	—	—	27,436
Civil-Boställen	$\frac{47}{123}$	2	—	¼	6	—	—	—	—	—	4	24	—	—	-	—	3	—	8	2	20	—	—	—	1,552
Ecclesiastique Boställen	$6\frac{47}{192}$	20	—	6	109	—	—	—	18	—	98	456	—	—	-	187	35	8	177	35	315	25	—	—	92,387
Skattlagde Lägenheter	—	101	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,945
Oskattlagde Dito	—	761	—	9	720	—	—	—	40	—	147	2,880	—	—	-	416	330	47	1,204	275	2,094	6	182	100	157,029
Utjordar och Urfjällar m. m.	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	6	—	—	—	600
Masugnar	—	4																							
Ämneshamrar	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	278,561
Manufacturhamrar med flere Bergwerken tillhörande	—	9																							
Glasbruk	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35,000
Fabriker eller andre Inrättningar	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,439
Mjölqwarnar	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10,417
Sågar	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104,836
Lax- och Åhl-fisken med flere	—	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10,667
Grufwor, Jern	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Näringar som till serskilt Taxering äro upförde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	526[illegible]	3359	—	250¼	15,510	—	32	—	1026	—	3785	61,240		192	-	10,474	4184	317	21,861	4787	41,116	688	1296	1700	2,460,387
Norrbottens Lappmarker.																									
Antal Lappbyar	—	12																							
Frälse	43½	19																							
Krono Skatte	4¼	22	—	4	225	—	—	—	10	—	30	979	—	—	—	80	185	136	1,096	193	1,197	—	—	—	—
Krono	22¾	137																						35,000	
Ecclesiastique Boställen	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oskattlagde Lägenheter	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grufwor, Jern, bearbetade	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	70¼	207	—	4	225	—	—	—	10	—	30	979	—	—	—	80	185	136	1,096	193	1,197	—	—	35,000	—
Om till ofwanstående lägges för Norrbottens Kust-Land belöpande	526[illegible]	3359	—	250¼	15,510	—	32	—	1026	—	3785	61,240	—	192	—	10,474	4184	317	21,861	4787	41,116	688	1296	1,700	2,460,387
Så upkommer för hela Länet	596[illegible]	3566	—	254¼	15,535	—	32	—	1036	—	3815	62,219	—	192	—	10,554	4369	453	22,957	4980	42,313	688	1296	36,700	2,460,387

Stats-Bidrag.

Hemman och Jordlägenheter, Grufwor, Bruk, Fabriker, med flera Lägenheter.	Allmän Bewillning: Efter 1 Art.	Efter 2 Art.	Efter 3 Art.	Efter 4 Art.	Personel som icke hörer till uppskattning	Summa Bewillning	Bränwins-Bewillning	Ständige Räntor: Lagmans och Häradshöfdinge Räntan	Krono Säfören	Krono-tionde	Afrad	Jordeboks och hemmantalsränta	Rusttienst markor	Mantals-penningar	Saltpeter afgift	Summa	Indelt Knecktes underhåll	ClerecieStatens aflöning: Pastorers	Capellaners	Kyrkobetjening	Summa Clerecie Statens underhåll	Fattig-försörjning	Skjuts	Wäghållning	Diverse onera och Allmänna besvär	Summa Stats-Bidrag
Kustlandet eller det egenteliga Norrbotten.																										
Säterier	—	8	—	1	—	9	1	—	—	—	—	—	—	—	13	13	—	64	34	—	98	3	—	46	25	195
Frälse	250	1028	20	6	—	974	23	11	—	431	—	47	8	50	175	722	—	168	68	56	292	303	3,310	634	549	7,137
Krono Skatte	8,572	3920	837	317	693	14,339	3883	548	—	7069	9352	2368	—	2252	1340	22,929	30,036	11,954	2480	2111	16,545	2599	28,840	4902	4034	128,107
Krono	678	541	55	33	43	1,200	98	98	—	684	858	153	—	130	94	2,017	2,564	1,683	1017	950	3,650	195	1,840	349	204	12,267
Militair-Boställen	46	—	55	—	—	101	143	6	—	—	15	40	—	24	16	101	—	134	—	—	134	—	218	54	34	785
Civil-Boställen	79	30	44	10	103	266	18	2	—	—	—	11	—	27	1	41	—	12	—	—	12	—	25	6	6	374
									673	—	—	—	—	—	—	673										673
Ecclesiastique Boställen	111	493	47	41	—	692	198	5	—	—	20	368	—	36	20	449	—	—	—	—	—	—	504	79	48	1,770
Skattlagde Lägenheter	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	89	—	—	—	89	—	—	—	—	—	—	—	—	—	89
Oskattlagde Dito	760	295	58	25	—	1,140	—	45	—	—	—	—	—	137	—	218	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,358
Utjordar och Urfjällar m. m.	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Masugnar																										
Ämneshamrar	177	770	32	69	58	1,106	—	39	—	—	—	1520	—	58	—	1,617	—	450	46	—	496	—	—	—	—	3,219
Manufacturhamrar med flere Bergwerken tillhörande																										
Glasbruk	38	98	11	8	—	155	—	4	—	—	—	—	—	13	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172
Fabriker eller andre Inrättningar	—	9	—	8	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
Mjölqwarnar	—	21	—	2	—	23	—	—	—	—	—	18	—	—	—	18	—	50	—	—	50	—	—	—	—	91
Sågar	73	257	17	21	—	368	—	18	—	—	—	1014	—	24	—	1,056	—	150	—	—	150	—	—	—	—	1,574
Lax- och Åhl-fisken med flere	—	187	—	16	—	203	—	—	—	—	—	1355	—	—	—	1,355	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,558
Grufwor, Jern	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Näringar som till serskilt Taxering äro upförde	—	127	—	11	—	138	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	138
Summa	10,784	7787	1176	568	898	21,213	4364	776	673	8184	10,245	6983	8	2787	1659	1,315	32,600	14,665	3645	3117	21,427	3100	34,537	6070	4900	159,526
Norrbottens Lappmarker.																										
Antal Lappbyar																										
Frälse																										
Krono Skatte	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	429	—	—	—	429	—	1,130	250	130	1,510	203	97	20	430	2,697
Krono																										
Ecclesiastique Boställen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oskattlagde Lägenheter	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grufwor, Jern, bearbetade	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	429	—	—	—	429	—	1,130	250	130	1,510	203	97	20	430	2,697
Om till ofwanstående lägges för Norrbottens Kust-Land belöpande	10,784	7787	1176	568	898	21,213	4364	776	673	8184	10,245	6983	8	2787	1659	31,315	32,600	14,665	3645	3117	21,427	3100	34,537	6070	4900	159,526
Så upkommer för hela Länet	10,784	7787	1176	568	906	21,221	4364	776	673	8184	10,245	7412	8	2787	1659	31,744	32,600	15,795	3895	3247	22,937	3303	34,634	6090	5330	162,223

Lands-Contoiret i Piteå den 30 November 1822.

F. SELLIN.

Stockholm, tryckt hos Samuel Rumstedt, 1823.